

บทความวิจัย

พิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษในประเทศเกาหลี

นางสาวปภัตรา เม็ดดี

รหัสนักศึกษา 05510473

เสนอ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชาญณรงค์ บุญหนุน

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิชา 450 460 การศึกษาเอกเทศ

หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตร์บัณฑิต สาขาเอเชียศึกษา

ภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2555

คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

หัวข้อบทความวิจัย	พิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษในประเทศเกาหลี
ชื่อนักศึกษา	นางสาวปัทมรา เมตติ
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชาญณรงค์ บุญหนุน
สาขาวิชา	เอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
ปีการศึกษา	2555
คำสำคัญ	พิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษ , ลัทธิคนทรง , ลัทธิขามแน , ลัทธิขงจื้อ

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเล่มนี้มีจุดประสงค์เพื่อจะศึกษาเกี่ยวกับพิธีกรรมเซ่นไหว้บรรพบุรุษของชาวเกาหลี และอิทธิพลของแนวคิดปรัชญาขงจื้อและลัทธิคนทรงที่ส่งผลต่อความเชื่อของคนเกาหลี

เนื่องจากลัทธิขงจื้อได้แพร่จากจีนเข้าสู่เกาหลีมาเป็นเวลายาวนาน โดยผ่านทั้งการรับภาษาและวัฒนธรรมต่างๆ จากจีนและโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการศึกษาที่เกาหลียึดตามระบบการศึกษาแบบลัทธิขงจื้อ ทำให้แนวคิดของลัทธิขงจื้อมีอิทธิพลต่อวิถีคิดและการปฏิบัติของชาวเกาหลีเป็นอย่างมาก

ปัจจุบันอิทธิพลของลัทธิขงจื้อที่มีต่อชาวเกาหลียังคงมีอยู่ในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวเกาหลี อย่างลึกซึ้ง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างและการกำหนดมาตรฐานทางศีลธรรมของคนในสังคม เช่น ความกตัญญู และความซื่อสัตย์ต่อบิดามารดาและผู้อาวุโสกว่า ซึ่งถ้าไม่ปฏิบัติตามก็สมควรที่จะถูกลงโทษ รวมทั้งมีอิทธิพลด้านจารีตประเพณี คือ การให้ความสำคัญต่อบรรพบุรุษ โดยถือว่าการบวงสรวงเซ่นไหว้และการบูชาบรรพบุรุษและการจัดให้มีพิธีรำลึกถึงพ่อแม่พี่น้องที่เสียชีวิตไปแล้ว เป็นเรื่องสำคัญ

กิตติกรรมประกาศ

ผลงานบทความวิจัยเรื่อง พิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษในประเทศเกาหลี สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีก็ด้วยคำชี้แนะจากอาจารย์ชาญณรงค์ บุญหนุนอาจารย์ช่วยให้ข้อมูล คำชี้แนะ และให้ยืมหนังสือที่เป็นประโยชน์ต่อการทำบทความวิจัยเล่มนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พ่อ แม่ พี่สาว รวมถึงเพื่อนๆ ทุกคน ที่คอยช่วยเหลือสนับสนุนการทำงานของข้าพเจ้าและคอยเป็นห่วงเป็นใย เป็นกำลังใจให้ จนบทความวิจัยเล่มนี้ประสบความสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณเพื่อนๆ เอเชียทุกคนที่เป็นกำลังใจให้แก่กัน และร่วมทำบทความวิจัยมาด้วยกัน

และสุดท้ายนี้ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยศิลปากร และคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ รวมถึงเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ได้ให้ความสะดวกในการติดต่อกิจธุระ ขอขอบพระคุณมา ณ ที่นี้ด้วย

ปภัศรา เมื่อดดี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
บทนำ.....	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา.....	2
ขอบเขตการศึกษา.....	2
วิธีดำเนินการศึกษา.....	3
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	3
ผลการวิเคราะห์งานวิจัย.....	6
แนวคิดของลัทธิขงจื้อในเกาหลี.....	6
แนวคิดของขงจื้อและขงจื้อใหม่ที่เกี่ยวข้องกับระบบครอบครัวของชาวเกาหลี.....	6
อิทธิพลของวัฒนธรรมครอบครัวตามแนวคิดของลัทธิขงจื้อที่มีต่อสังคมเกาหลี.....	8
การบูชาบรรพบุรุษ.....	10
ลัทธิชาแมนหรือลัทธิคนทรง.....	11
รูปแบบของการเคารพบรรพบุรุษ.....	13
ลัทธินับถือคนทรงในประเทศเกาหลี.....	20
ขั้นตอนในพิธีเคารพบูชาบรรพบุรุษ.....	23
การจัดเครื่องเซ่นไหว้บรรพบุรุษ.....	26
ขั้นตอนการเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่ยังหลงเหลือในปัจจุบัน.....	28
สรุปผลการวิจัย.....	33
บทสรุปและอภิปรายผล.....	34
บรรณานุกรม	
ประวัติผู้ศึกษา	

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวปัทสรา เมื่อดิ
วัน/ เดือน/ ปีเกิด	7 มกราคม 2532
ที่อยู่ปัจจุบัน	42 หมู่ 4 ต.โพไร่หวาน อ.เมือง จ.เพชรบุรี 76000
เบอร์โทรศัพท์	089-233-0678

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.2547 มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนราชวินิตบางแก้ว จังหวัดสมุทรปราการ

พ.ศ.2551 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนเบญจมเทพอุทิศ จังหวัดเพชรบุรี

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

จารุวัฒน์ คงหิ้น. มุตัง (คนทรง) : ในฐานะรากฐานทางความคิดความเชื่อของคนเกาหลี. สารนิพนธ์คณะอักษรศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2552.

ดำรง ฐานดี. สังคมวัฒนธรรมเกาหลี เรื่องการเมืองเกาหลี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546 ; 300.

ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกววัฒน์. ศาสนาและปรัชญาในจีน ทิเบตและญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ : สุขภาพ, 2545.

พิน ดอกบัว. ปวงปรัชญาจีน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2532 ; 251.

วราภา พิษวัฒน์. วัฒนธรรมครอบครัวเกาหลีตามแบบวิถีขงจื้อ. สารนิพนธ์คณะอักษรศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2551.

สุชีพ ปุณฺณภาพ. ประวัติศาสตร์ศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : รวมสาส์น, 2532.

เสถียร พันธรังสี. ศาสนาเปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2516.

แสง จันทร์งาม. ศาสนศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2531.

ภาษาอังกฤษ

Park won. **Traditional Korean Thought**. Inha University Press, 1988

Roger L.Janelli and Dawnhee Yim Janelli. **Ancestor Worship and Korean Society**.

Stanford University Press. California, 1989

สื่อออนไลน์

제례(祭禮) [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : (23 มกราคม 2556)

<http://dacheon.net/rituals2.htm>

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

บทความวิจัยเล่มนี้มีจุดประสงค์เพื่อจะศึกษาเกี่ยวกับพิธีกรรมเช่นไหว้บรรพบุรุษของชาวเกาหลี และอิทธิพลของแนวคิดปรัชญาขงจื้อและลัทธิคนทรงที่ส่งผลต่อความเชื่อของคนเกาหลี

เนื่องจากลัทธิขงจื้อได้แพร่จากจีนเข้าสู่เกาหลีมาเป็นเวลายาวนาน โดยผ่านทั้งการรับภาษาและวัฒนธรรมต่างๆ จากจีนและโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการศึกษาที่เกาหลียึดตามระบบการศึกษาแบบลัทธิขงจื้อ ทำให้แนวคิดของลัทธิขงจื้อมีอิทธิพลต่อวิถีคิดและการปฏิบัติของชาวเกาหลีเป็นอย่างมาก

ปัจจุบันอิทธิพลของลัทธิขงจื้อที่มีต่อชาวเกาหลียังคงมีอยู่ในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวเกาหลีอย่างลึกซึ้ง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างและการกำหนดมาตรฐานทางศีลธรรมของคนในสังคม เช่น ความกตัญญูและความซื่อสัตย์ต่อบิดามารดาและผู้อาวุโสกว่า ซึ่งถ้าไม่ปฏิบัติตามก็สมควรที่จะถูกลงโทษ รวมทั้งมีอิทธิพลด้านจารีตประเพณี คือ การให้ความสำคัญต่อบรรพบุรุษ โดยถือว่าการบวงสรวงเช่นไหว้และการบูชาบรรพบุรุษและการจัดให้มีพิธีรำลึกถึงพ่อแม่พี่น้องที่เสียชีวิตไปแล้ว เป็นเรื่องสำคัญ

ลัทธิขงจื้อมีอิทธิพลต่อชาวเกาหลีในด้านต่างๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งในด้านโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ทั้งทางด้านวิถีชีวิตและระบบการศึกษา การเมืองการปกครอง ศิลปะ เป็นต้น ในปัจจุบันนี้แม้ว่าลัทธิขงจื้อจะลดบทบาทและความสำคัญลงมากเนื่องจากไม่ดำรงอยู่ในฐานะอุดมการณ์หลักของรัฐดังเช่นในอดีต โดยเฉพาะสมัยชอนอิกต่อไป แต่เนื่องจากเกาหลียอมรับลัทธิขงจื้อมาเป็นเวลายาวนาน อิทธิพลของลัทธิขงจื้อที่มีต่อชาวเกาหลีจึงยังคงมีอยู่ในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวเกาหลีอย่างลึกซึ้ง

พิธีกรรมเช่นไหว้บรรพบุรุษนั้นเป็นการผสมผสานระหว่างสองแนวคิดคือ ลัทธิคนทรงและลัทธิขงจื้อจึงขอเกริ่นนำเรื่องของลัทธิคนทรงหรือลัทธิชาแมน ลัทธิคนทรงคือผู้ทำหน้าที่เป็นตัวกลางติดต่อระหว่างโลกของผีหรือวิญญาณกับโลกของมนุษย์ คนทรงมีความสามารถที่จะขจัด ไขคว้าย รักษาคนเจ็บป่วย ทำนาย โชควาสนาและสิ่งที่จะเกิดขึ้นในชีวิตของแต่ละคน และสามารถบนบานให้คนประสบ โชคดีในอนาคต อนึ่ง คนทรงเกาหลีเป็นผู้ประกอบพิธีเช่นไหว้วิญญาณ ซึ่งมีมากกว่าหนึ่งหมื่นชนิดและเช่นไหว้ปีศาจที่สิงสถิตอยู่ในวัตถุสิ่งของตามธรรมชาติ เช่น ก้อนหิน ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ ฯลฯ นอกจากนี้ คนทรงยังทำหน้าที่ปิดปากข้อขัดแย้งและคลายความตึงเครียดที่เกิดขึ้นระหว่างการเกิดกับการตายของมนุษย์อีกด้วย การนับถือลัทธิคนทรงมีอยู่ทั่วไปในแมนจูเรีย มอง โกลีเย จีน ญี่ปุ่น และไซบีเรีย รวมทั้งไทยเราด้วย จึงอาจถือได้ว่า ลัทธิคนทรงเป็นประเพณีสากลที่คนทั่วโลกนับถือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอดีตกาล

ปรัชญาคำสอนของลัทธิคนทรงมิได้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรดังเช่นคำสอนของศาสนาหลัก แต่ก็จะอาจจับความได้เป็นบางวรรคบางตอนจากคำร้อง การเดินรำ และการทำพิธีกรรมได้บ้าง ข้อความเหล่านี้จะบ่งบอกถึงความเชื่อที่คนทรงมีต่อลัทธินี้ ดังนั้น ลัทธิคนทรงจึงถือว่าเป็นความเชื่อที่ของคนโบราณที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสิ่งที่อยู่นอกเหนือธรรมชาติ และเป็นความเชื่อที่ขั้นต้นที่ยังไม่ได้รับการจัดลำดับปรัชญาคำสอนตามหลักเหตุและผล สิ่งที่คืออาจจะสร้างความขวบ้านถ้าหากไม่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีและจะทำร้ายคนได้ ส่วนผีร้ายอาจช่วยเหลือนมนุษย์ให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บถ้าหากได้รับการเลี้ยงดูดี ด้วยเหตุนี้ คนทรงจึงต้องทำพิธีเช่นไหว้ผีอยู่เสมอเพื่อป้องกันมิให้ผีโกรธและทำร้ายผู้คน

สิ่งที่ลัทธิคนทรงนิยมและนับถือมากที่สุด ได้แก่ ดวงวิญญาณบรรพบุรุษซึ่งเปรียบเป็นเทพเจ้าหรือพระเจ้าของเขาอย่างเดียวกับชาวจีนเหมือนกัน ดวงวิญญาณบรรพบุรุษหรือผีบรรพบุรุษที่นับถือมากได้แก่ บรรพบุรุษในสกุลของบิดา ซึ่งมีระดับความสำคัญตามลำดับแบ่งออกได้เป็นผีทวด ปู่ และบิดามารดา ซึ่งถือว่าเป็นผีเรือน เป็นผีประเภทให้คุณเช่นเดียวกับผีฟ้าและผีเทวดา

ผีเรือนหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษนี้เขาทำแท่นบูชาไว้ในบ้าน นอกจากวางเครื่องบูชาที่มีถ้วยข้าว ถ้วยอาหาร ถ้วยน้ำ กับธูปไม้ เครื่องเช่นนี้จะต้องเช่นในวันระลึกการตาย

เนื่องจากสังคมเกาหลีเป็นสังคมแบบพหุวัฒนธรรมจึงมีการรับและผสมผสานหลากหลายศาสนาเข้ารวมกันอย่างกลมกลืนและมียังมีการปฏิบัติวัฒนธรรมและประเพณีที่เกิดจากการผสมความเชื่ออันหลากหลาย ล่วงเลยจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นผู้ศึกษาจึงสนใจในพิธีกรรมเช่นไหว้บรรพบุรุษ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เห็นการผสมผสานทั้งสองความเชื่อได้เด่นชัดที่สุด

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาอิทธิพลของลัทธิขงจื้อลัทธิและลัทธิคนทรงที่ส่งผลต่อความเชื่อของคนเกาหลี
2. เพื่อศึกษาพิธีกรรมเช่นไหว้บรรพบุรุษที่ยังหลงเหลือในสังคมเกาหลีในปัจจุบัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทำให้ทราบถึงอิทธิพลของลัทธิขงจื้อลัทธิลัทธิคนทรงที่ส่งผลต่อความเชื่อของคนเกาหลี
2. เพื่อทำให้ทราบถึงพิธีกรรมเช่นไหว้บรรพบุรุษที่ยังหลงเหลือในสังคมเกาหลีในปัจจุบัน

ขอบเขตของการศึกษา

ในบทความวิจัยเล่มนี้จำกัดขอบเขตการศึกษาที่เกี่ยวกับพิธีกรรมเช่นไหว้บรรพบุรุษและอิทธิพลของแนวคิดปรัชญาขงจื้อและลัทธิคนทรงที่ส่งผลต่อความเชื่อของคนเกาหลี

วิธีการดำเนินการศึกษา

1. ศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น หอสมุด สื่อออนไลน์
2. รวบรวมข้อมูล
3. นำผลจากการศึกษาเสนอในรูปแบบบทความวิจัย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เสถียร พันธรังสี (2533) “ศาสนาเปรียบเทียบ” อธิบายว่า การบูชาบรรพบุรุษเป็นศรัทธาที่ยิ่งใหญ่อย่างหนึ่งของมนุษย์เป็นลำดับแรกๆ จากการขุดค้นของนักโบราณคดีได้พบซากศพของมนุษย์และบริเวณที่ได้ค้นพบซากศพนั้นได้ค้นพบเครื่องบูชาศพ พบร่องรอยการตกแต่งหลุมศพ ซึ่งหมายความว่า การนับถือบูชาบรรพบุรุษนั้นมีมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว

เหตุที่มนุษย์โบราณนับถือบรรพบุรุษก็เนื่องมาจากมนุษย์แต่โบราณเชื่อว่ามนุษย์ตายแล้วไม่สูญ หากแต่ยังมีดวงวิญญาณเหลืออยู่ ดวงวิญญาณนั้นออกจากร่างไปแล้วแต่ยังคงดูแลสารทุกข์สุกดิบของลูกหลาน และเมื่อถึงเวลาที่กำหนดดวงวิญญาณนั้นก็จะกลับเข้าสู่ร่างเดิม แล้วกลับมาเกิดใหม่

แสง จันทร์งาม (2531) “ศาสนาสตวรรษ” อธิบายว่า การบูชาบรรพบุรุษ คือ ความสัมพันธ์ทางจิตใจของคนในครอบครัวเป็นความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกันมาก แม้แต่ความตายก็ไม่สามารถตัดสายสัมพันธ์นี้ได้ ในหลายกรณี ความสัมพันธ์กลับเหนียวแน่นขึ้นเมื่อคนรักตายลงเพราะเมื่อเขาตายเสียแล้วเขาก็ไม่สามารถแสดงพฤติกรรมเสียหายที่จะทำลายความสัมพันธ์ได้ คนจึงนึกถึงคนตายในแง่ดีเสียส่วนมาก ความรักและอาลัยนี้เองทำให้เกิดความเชื่อว่ามีผู้ตายยังอยู่ในรูปของผีหรือวิญญาณ เมื่อวิญญาณยังอยู่ก็มีการปฏิบัติต่อวิญญาณในลักษณะต่างๆ ก่อนอื่นต้องกำหนดที่อยู่ให้วิญญาณ บางวัฒนธรรมก็กำหนดให้อยู่ในบ้านเรือนนั่นเอง

Roger L. Janelli and Dawnhee Yim Janelli . “Ancestor Worship and Korean Society” อธิบายว่า คนทรงคือผู้ทำหน้าที่เป็นตัวกลางติดต่อระหว่างโลกของผีหรือวิญญาณกับโลกของมนุษย์ คนทรงมีความสามารถที่จะขจัดโชคร้าย รักษาคนเจ็บป่วย ทำนายโชควาสนาและสิ่งที่จะเกิดขึ้นในชีวิตของแต่ละคน และสามารถบนบานให้คนประสบโชคดีในอนาคต อนึ่ง คนทรงเกาหลีเป็นผู้ประกอบพิธีเช่นไหว้วิญญาณ ซึ่งมีมากกว่าหนึ่งหมื่นชนิดและเช่นไหว้ปีศาจที่สิงสถิตอยู่ในวัตถุสิ่งของตามธรรมชาติ

เช่น ก้อนหิน ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ ฯลฯ นอกจากนี้ คนทรงยังทำหน้าที่ปิดเป่าข้อขัดแย้งและคลายความตึงเครียดที่เกิดขึ้นระหว่างการเกิดกับการตายของมนุษย์อีกด้วย

การนับถือลัทธิคนทรงมีอยู่ทั่วไปในแมนจูเรีย มองโกเลีย จีน ญี่ปุ่น และไต้หวัน รวมทั้งไทยเราด้วย จึงอาจถือได้ว่า ลัทธิคนทรงเป็นประเพณีสากลที่คนทั่วโลกนับถือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอดีตกาล

ในบันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตของคนเกาหลี มักมีการกล่าวพาดพิงถึงเรื่องคนทรงและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น ในอาณาจักรซิลลา เพ็กเจ และโคกูริว ส่วนยุคอาณาจักรโครีวั้น กษัตริย์วังกอนได้ประกอบพิธีบวงสรวงหรือไหว้ผีโดยมีคนทรงเป็นผู้ทำพิธีและร่ายรำเพื่อขอให้ประเทศมีความอุดมสมบูรณ์ และในยามที่ฝนฟ้าไม่ตก คนทรงก็จะทำพิธีขอฝนในเดือนห้าโดยกษัตริย์เป็นผู้สั่งสร้างแท่นบูชาและมาร่วมพิธีด้วยพระองค์เอง

สิ่งที่ลัทธิคนทรงนิยมและนับถือมากที่สุด ได้แก่ ดวงวิญญาณบรรพบุรุษซึ่งเปรียบเป็นเทพเจ้าหรือพระเจ้าของเขาอย่างเดียวกับชาวจีนเหมือนกัน ดวงวิญญาณบรรพบุรุษหรือผีบรรพบุรุษที่นับถือมากได้แก่ บรรพบุรุษในสกุลของบิดา ซึ่งมีระดับความสำคัญตามลำดับแบ่งออกได้เป็นผีทวด ปู่ และบิดามารดา ซึ่งถือว่าเป็นผีเรือน เป็นผีประเภทให้คุณเช่นเดียวกับผีฟ้าและผีเทวดา ผีเรือนหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษนี้เขาทำแท่นบูชาไว้ในบ้าน นอกจากวางเครื่องบูชาที่มีด้วยข้าว ถ้วยอาหาร ถ้วยน้ำกับธูปไม้ เครื่องเซ่นนี้จะตั้งเช่นในวันระลึกการตาย

Park won (2006) “ Traditional Korean thought ” อธิบายว่า ลัทธิคนทรงกับสังคมมนุษย์นั้นมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ และมีความเชื่อว่าวิญญาณนั้นสามารถให้คุณและให้โทษแก่มนุษย์ได้ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องมีสื่อกลางที่สามารถติดต่อระหว่างโลกมนุษย์และโลกวิญญาณได้ เพื่อตอบสนองความต้องการหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ในสังคมเกาหลีก็เป็นอีกสังคมหนึ่งที่มีการนับถือลัทธิคนทรงมาตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงในปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็นลัทธิความเชื่อที่มีอยู่ก่อนเข้ามาของศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ที่ต่อมามีการปรับให้เข้ากับลัทธิคนทรงในประเทศเกาหลี

ดำรง ฐานดี (2546) “ สังคมวัฒนธรรมเกาหลี เรื่องการเมืองเกาหลี ” อธิบายว่า เนื่องจากลัทธิขงจื้อได้แพร่จากจีนเข้าสู่เกาหลีมาเป็นเวลายาวนาน โดยผ่านทั้งการรับภาษาและวัฒนธรรมต่างๆ จากจีน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการศึกษาที่เกาหลียึดตามระบบการศึกษาแบบลัทธิขงจื้อ ทำให้แนวคิดของลัทธิขงจื้อมีอิทธิพลต่อวิถีคิดและการปฏิบัติของชาวเกาหลีเป็นอย่างมาก

ปัจจุบันอิทธิพลของลัทธิขงจื้อที่มีต่อชาวเกาหลียังคงมีอยู่ในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวเกาหลีอย่างลึกซึ้งไม่ว่าจะเป็นการสร้างและการกำหนดมาตรฐานทางศีลธรรมของคนในสังคม เช่น ความกตัญญูและความซื่อสัตย์ต่อบิดามารดาและผู้อาวุโสกว่า ซึ่งถ้าไม่ปฏิบัติตามก็สมควรที่จะถูกลงโทษ รวมทั้งมีอิทธิพลด้านจารีตประเพณี คือ การให้ความสำคัญต่อบรรพบุรุษ โดยถือว่าการบวงสรวงเซ่นไหว้และการบูชาบรรพบุรุษและการจัดให้มีพิธีรำลึกถึงพ่อแม่พี่น้องที่เสียชีวิตไปแล้ว เป็นเรื่องสำคัญ

สุชีพ ปุณฺณานุภาพ (2532) “ประวัติศาสตร์ศาสนา” อธิบายว่า ขงจื้อมีคำสอนเรื่องการปฏิบัติต่อกัน เช่น บิดาต้องมีความเมตตากรุณาต่อบุตร ภรรยาต้องเชื่อฟังสามี พี่ชายต้องทำตัวให้สมกับเป็นที่ น้องชายต้องเคารพพี่ชาย เป็นต้น ขงจื้อยังกล่าวถึงหน้าที่ของบุตรไว้ว่า เมื่อบิดามารดายังมีชีวิตอยู่ ก็ต้องปฏิบัติต่อท่านด้วยรักและความเคารพ เมื่อบิดามารดาล่วงลับไปแล้ว ต้องทำพิธีฝังศพให้บิดามารดา พร้อมทั้งต้องปฏิบัติด้วยความรู้สึกโศกเศร้า และควรประกอบพิธีไหว้บิดามารดา แม้ว่าท่านจะล่วงลับไปนานแล้ว ขงจื้อสนับสนุนการบูชาบรรพบุรุษ เนื่องจากการบรรพบุรุษเป็นการแสดงความกตัญญูทดแทน ซึ่งเป็นธรรมเนียมอันเป็นรากฐานของบุคคล

ผลการวิเคราะห์งานวิจัย

แนวคิดของลัทธิขงจื๊อในเกาหลี

ลัทธิขงจื๊อ

ขงจื๊อเป็นนักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ และมีอิทธิพลต่ออารยธรรมจีนยาวนานกว่าสองพันปี อีกทั้งยังทิ้งร่องรอยทางวัฒนธรรมที่ยาวนานไว้กับประเทศเพื่อนบ้านอีกด้วย ขงจื๊อเป็นปรัชญาที่หล่อหลอมและสร้างบุคลิกภาพ และนิสัยของมนุษย์ นอกจากนี้ขงจื๊อยังเป็นผู้สร้างปรัชญาจีนขึ้นเป็นระบบที่ครอบคลุมเรื่องต่างๆ ของชีวิตไว้อย่างกว้างขวาง ขงจื๊อได้รวบรวมสิ่งที่ดีเลิศของนักปราชญ์และกษัตริย์ในอดีตเอาไว้ แล้วอาศัยพื้นฐานความรู้ในอดีตสร้างระบบปรัชญาที่ยิ่งใหญ่มา

ลัทธิขงจื๊อและขงจื๊อใหม่ในเกาหลี

เกาหลีมีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับจีนมายาวนาน ทั้งยังรับเอาหลักการแนวคิดของจีนเข้ามาปฏิบัติ ทั้งในด้านจริยธรรม ศีลธรรม รวมถึงหลักการการดำเนินชีวิตของจีน เช่น ลัทธิขงจื๊อ และพระพุทธศาสนาของจีน เป็นต้น แต่หลักการและแนวคิดของจีนที่มีอิทธิพลต่อชาวเกาหลีมากที่สุดคือ ลัทธิขงจื๊อ ซึ่งลัทธิขงจื๊อมีอิทธิพลที่ฝังแน่นอยู่ในจิตวิญญาณของชาวเกาหลี ทั้งในแง่การเมือง การปกครอง สังคม วัฒนธรรม รวมทั้งจารีตประเพณีของชาวเกาหลี ลัทธิขงจื๊อนั้นได้เผยแพร่เข้ามาในเกาหลีตั้งแต่ยุคสามอาณาจักร คือ โกกูรยอ แพกเจ และชิลลา โดยมีการตั้งสถาบันสอนลัทธิขงจื๊ออยู่หลายแห่ง อีกทั้งยังส่งผู้เชี่ยวชาญทางด้านศาสนาไปติดต่อกับราชวงศ์ถังของจีน เพื่อสังเกตและศึกษาแนวทางการดำเนินของสำนักขงจื๊อ ลัทธิขงจื๊อ ในเกาหลีมีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในสมัยราชวงศ์โชซอน ซึ่งได้มีการนำเอาคำสอนของขงจื๊อมาเป็นอุดมการณ์ของรัฐอย่างเป็นทางการ และได้นำเอาหลักคำสอนดังกล่าวมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ทั้งด้านจารีต ประเพณี พิธีกรรม รวมไปถึงวิธีการดำเนินชีวิตอีกด้วย ในสมัยดังกล่าวนี้เกาหลีปฏิบัติตามลัทธิขงจื๊ออย่างเคร่งครัดมาก จนจักรพรรดิจีนกล่าวว่า “เจ้าจอมพิธีการแห่งตะวันออก” โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อครอบครัวและวิธีการปฏิบัติของชาวเกาหลี (พวงนิล คำปึงสู๋, 2549: 55 - 45, 63)

แนวคิดของขงจื๊อและขงจื๊อใหม่ที่เกี่ยวข้องกับระบบครอบครัวของชาวเกาหลี

ขนบจารีต (หลัก)

หลัก ครอบคลุมความหมายหลักของคำนี้ในภาษาจีนไม่ได้ โดยภาพรวมแล้ว หลัก ครอบคลุมความหมายหลักในสาม พื้นที่ของชีวิต ได้แก่ พิธีกรรม เช่น พิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษ มารยาท เช่น ความสุภาพอ่อนน้อมในการพูดจา และความประพฤติอันเหมาะสม หรือ จริยธรรม โดยรากศัพท์แล้วหลัก หมายถึง ไรต์ หรือ จารีต ซึ่งครอบคลุมคำภาษาไทยอีกหลายคำ เช่น ขนบ ธรรมเนียม ประเพณี

หฺลี่ คือ การแสดงออกเชิงลักษณะแห่งความเป็นมนุษย์หรือชุมชนมนุษย์นั่นเองความหมายของหฺลี่นี้ นับได้ว่าเป็นคุณูปการของขงจื้อ ผู้ได้เชื่อมโยง หฺลี่ เข้ากับ เหริน อย่างแยกออกจากกันไม่ได้ การเชื่อมโยงนี้ส่งผลให้ข้อพิจารณาเกี่ยวกับพิธีกรรมทั้งในรัฐพิธี พิธีการระดับการเช่นไหว้บรรพบุรุษของประชาชนทั่วไป หรือกิจกรรมยาทของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คน หรือภาพรวมของแนวปฏิบัติแห่งขนบจารีตของวัฒนธรรมอารยธรรมหนึ่งๆ นั้น ล้วนต้องได้รับการพิจารณาไปพร้อมๆ กับการมีมนุษยธรรม หฺลี่ เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมอันมีมิติของความศักดิ์สิทธิ์ หฺลี่ มีพลังส่งผลเชิงปฏิบัติในชีวิตประชาชน ไม่ใช่พลังเร้นลับในศาสนพิธีแบบดั้งเดิม แต่หฺลี่ไม่ใช่ว่าไร้ซึ่งองค์ประกอบแห่งพิธีกรรม โดยเฉพาะในระดับรัฐพิธี แต่ประสิทธิผลของพิธีเหล่านั้นมีรากฐานมาจากคุณลักษณะทางคุณธรรมของผู้นำ หรือความมีมนุษยธรรมของผู้นำเป็นหลัก

หฺลี่ ได้แก่ พิธีกรรม มารยาท พฤติกรรมทางจริยธรรม และวัฒนธรรมอันเหมาะสมในชีวิตประจำวันของตนเอง ความเข้มข้นของการปฏิบัติเช่นนี้จะส่งผลให้ประสิทธิผลทางศีลธรรมของกระบวนการตอบสนองต่อผู้มี หฺลี่และเหริน

มนุษยธรรมหรือหลักคุณธรรม (เหริน)

เหริน เป็นคำที่ใช้อยู่แล้วโดยทั่วไปในสมัยขงจื้อ เป็นคุณธรรมเฉพาะระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองหมายถึง ความเมตตากรุณา แต่ขงจื้อได้ปรับเปลี่ยนความหมายให้ใหม่เป็นคุณธรรมพื้นฐานครอบคลุมถึงคุณธรรมทั้งหมดที่แสดงความรักความอาทรต่อความเป็นอยู่ของผู้อื่นทั้งในระดับครอบครัวและชุมชนในฐานะที่เป็นมนุษย์ เหริน จึงหมายถึง “มนุษยธรรม” (benevolence หรือ human-heartedness)

ในบางครั้ง เหริน ก็มีความหมายเฉพาะเป็นอารมณ์รัก และความอาทรที่มีต่อผู้อื่นอย่าง พ่อแม่ พี่น้อง หรือเพื่อน เป็นต้น (พุทธวิทย์ บุนนาค และคณะ: 2550)

ลัทธิขงจื้อใหม่ให้ความสำคัญกับเรื่องมนุษยธรรมมาก เช่น คุณธรรมเรื่อง ความกตัญญู ความซื่อสัตย์ เป็นต้น ซึ่งคุณธรรมเหล่านี้มีความสำคัญในระดับครอบครัวเป็นอย่างมาก และยังขยายไปสู่ระดับสังคมอีกด้วย หลักคุณธรรมในระดับครอบครัวตามลัทธิขงจื้อมีดังนี้

หลักของโอรยุ่น

หลักโอรยุ่น เป็นข้อบัญญัติเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ซึ่งหลักโอรยุ่นนี้ได้มาจากแนวความคิดของขงจื้อที่ว่า

1. จักรวาลมีครอบครัวใหญ่แค่ครอบครัวเดียว
2. ทุกสิ่งมีความเกี่ยวข้องกันและมีการเรียงลำดับสูงต่ำ

3. สวรรค์เป็นที่รวมของทุกสิ่งและที่มาของสรรพสิ่ง

4. มนุษย์ต้องอยู่กับสวรรค์และต้องทำตามฟ้าลิขิต

การมองเรื่องของความสัมพันธ์ทั้งห้าของลัทธิขงจื้อในเกาหลีจะแตกต่างจากลัทธิขงจื้อในจีน กล่าวคือ ลัทธิขงจื้อในเกาหลีนั้น จะให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เปรียบเป็นสวรรค์ และโลก ลัทธิขงจื้อในเกาหลีนั้นจะยกย่องผู้ชายเปรียบเหมือนสวรรค์ และมองผู้หญิงว่าด้อยต่ำกว่า จึงเปรียบผู้หญิงเป็นโลก ข้อบัญญัติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทั้งห้าตามหลักโอรยุน มีดังนี้ (ศาคุน ภัคคิคำ, 2551 : 8-9)

1. สวรรค์กับโลกและสามีกับภรรยา เป็นการเปรียบสามีเป็นสวรรค์ ภรรยาเป็นโลก สวรรค์บันดาลให้เกิดสิ่งต่างๆ กับโลก ดังนั้นภรรยาจึงต้องเชื่อฟังสามี
2. พ่อกับลูกชาย มีความสัมพันธ์กันในเชิงอำนาจ มีการสืบทอดอำนาจให้กัน เพราะพ่อหรือผู้ชายที่อาวุโสที่สุดในบ้านจะมีอำนาจในการปกครองคนในครอบครัว
3. พี่ชายคนโตกับน้องชายคนรอง พี่ชายต้องคอยดูแลปกป้องน้องชาย ซึ่งน้องชายก็ต้องเชื่อฟังพี่ชาย
4. เพื่อนกับเพื่อน ต้องมีความซื่อสัตย์ ความจริงใจ ความเอื้อเฟื้อต่อกัน
5. ผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง ผู้ปกครองต้องมีความเมตตาและความยุติธรรมให้กับผู้ใต้ปกครอง ซึ่งผู้ใต้ปกครองต้องจงรักภักดีกับผู้ปกครอง

หลักความกตัญญูพื้นฐาน (หลักซัมกัง)

ในชีวิตของคนเกาหลี ไม่ว่าจะเป็นผู้มีอำนาจมาก หรือเป็นสามัญชน แต่ทุกคนต้องยึดถือความกตัญญูต่อกันที่เป็นคุณธรรมในเบื้องต้น เพราะความกตัญญูเป็นกุญแจแห่งความกลมเกลียวสมานฉันท์ของครอบครัว กล่าวคือ ครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคม สังคมจะเป็นระเบียบเรียบร้อยได้ ก็ต้องจัดระเบียบครอบครัวให้ดีก่อน เพราะฉะนั้นผู้บริหารประเทศจะต้องคำนึงถึงครอบครัวก่อน สายใยครอบครัวเกาหลียังคงเป็นองค์ประกอบสำคัญในชีวิตของคนเกาหลี

อิทธิพลของวัฒนธรรมครอบครัวตามแนวคิดของลัทธิขงจื้อที่มีต่อสังคมเกาหลี

แนวคิดขงจื้อที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมครอบครัวของชาวเกาหลี

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐาน และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อโครงสร้างทางสังคม เพราะสถาบันขั้นมูลฐานเป็นจุดเริ่มต้นของสถาบันทั้งหลาย ครอบครัวที่ทำหน้าที่หล่อหลอมบุคลิกภาพ และคุณลักษณะของสมาชิก มีการถ่ายทอดค่านิยม ความรู้สึกนึกคิด ทศนคติ ความเชื่อ ความศรัทธา และวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตจากรุ่นหนึ่ง ไปยังอีกรุ่นหนึ่ง อีกทั้งครอบครัวยังเป็นแหล่งฝึกฝนให้

สมาชิกได้เรียนรู้ระเบียบสังคม รวมทั้งเป็นหน่วยวางรากฐานการปกครองในระดับต่างๆ ที่สร้างบุคคลให้รู้จักระเบียบทางสังคม

ลัทธิขงจื้อมีแนวคิดสำคัญ ที่มีอิทธิพลสำคัญต่อวัฒนธรรมครอบครัวของชาวเกาหลี ดังนี้

ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวชาวเกาหลี

ชาวเกาหลีได้ให้ความสำคัญกับพิธีกรรมหรือหลืออย่างมาก ดังนั้นจึงหมายถึง การให้ความสำคัญกลับไป หลี่ ซึ่งสังเกตได้จากการจัดพิธีกรรมต่างๆ มากมายในแต่ละช่วงของชีวิต ตัวอย่างเช่น มีการทำพิธีเคารพบรรพบุรุษในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ตามจันทรคติของเกาหลี หรือวันตรุษเกาหลี ครอบครัวทั้งหมดจะมาชุมนุมกัน เพื่อทำพิธีและต่อจากนั้นผู้เยาว์ของครอบครัวก็จะทำพิธีโค้งคำนับผู้อาวุโสตามประเพณีอย่างนอบน้อม นอกจากนี้ยังมีพิธีที่แสดงถึงการให้เห็นถึงความสำคัญในครอบครัวอีกมากมาย เช่น พิธีอิลซัลชิ เป็นพิธีที่จัดขึ้นเมื่อทารกครบร้อยวัน พิธีชวันกับเป็นพิธีฉลองครบรอบ 60 ปีของผู้อาวุโส พิธีกรรมที่จัดให้กับเด็กนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นการแสดงอำนาจของผู้เป็นแม่ เนื่องจากการมีลูกนั้นเป็นการทำให้ลูกสะใภ้หรือแม่ของเด็กนั้นได้รับการยอมรับจากครอบครัวของสามีนั่นเอง (จินดา จำริญญและคณะ, 2546 : 169 ; พวงนิล คำบังสุ, 2549: 55-56)

โครงสร้างครอบครัวที่มี พ่อ เป็นศูนย์กลาง

ครอบครัวเป็นพื้นฐานการจัดลำดับชั้นทางสังคมและการเมือง ซึ่งอยู่บนหลักการจัดลำดับชั้นตามเพศและอาวุโส พ่อมีอำนาจสูงสุดในครอบครัว ทั้งในแง่กฎหมายและประเพณี จะส่งต่ออำนาจของตนให้กับลูกชายคนโตสุดของครอบครัว ทำให้ผู้ชายมีบทบาทสำคัญในทุกกิจกรรมของครอบครัว ในสถานะความเป็นพ่อ และลูกชาย พ่อเป็นพื้นฐานของโครงสร้างครอบครัว แต่ลูกชายเป็นเสาหลักของแต่ละครัวเรือน ส่งผลให้สังคมให้ความสำคัญกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง

ความกตัญญู

แนวคิดเรื่องความกตัญญูจะปลูกฝังให้เก็บเด็กๆ ชาวเกาหลี ลดความเป็นปัจเจกชนของตัวเอง และต้องคำนึงถึงครอบครัวหรือกลุ่มที่สังคมที่ตนสังกัดมาเป็นอันดับแรก เด็กๆ จะถูกสอนตั้งแต่เด็กในเรื่องการให้เกียรติและการเชื่อฟังพ่อแม่และผู้อาวุโส (ทั้งในด้านอายุและสถานะภาพ) โดยไม่ต้องซักถาม ดังนั้นครอบครัวของชาวเกาหลีนั้นให้ความสำคัญกับความนอบน้อมมาก กล่าวคือ ผู้เยาว์จะต้องเคารพนับถือผู้อาวุโสในครอบครัวอย่างเคร่งครัด เด็กเกาหลีจึงมักจะคิดและประพฤติตนตามคำสั่งของครอบครัว เพื่อหลีกเลี่ยงการทำลายการจัดลำดับชั้นความสูงต่ำ และการนำมาซึ่งความเสื่อมเสียมาสู่วงศ์ตระกูล อีกทั้งยังถูกปลูกฝังว่าต้องกตัญญูรู้คุณคนในครอบครัว

จากการยึดถือหลักคำสอนของขงจื้อ ทำให้ครอบครัวของชาวเกาหลีเป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเคารพผู้อาวุโสและความกตัญญูต่อบิดามารดา ซึ่งมีความสำคัญมากต่อสถาบันครอบครัวของชาวเกาหลี ทั้งในอดีตตลอดจนถึงปัจจุบัน หากแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบ้างแต่ก็ไม่มากนัก

นอกจากนี้การประกอบพิธีกรรมของครอบครัวนี้ยังเป็นการแสดงความกตัญญู และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันในครอบครัวอีกด้วย การถูกปลูกฝังความกตัญญูในครอบครัวดังข้างต้นนั้น จะทำให้บุคคลนั้นๆ กตัญญูต่อผู้อื่นที่มีใช้คนในครอบครัวด้วย เช่น ผู้บังคับบัญชา หรือประเทศชาติ เป็นต้น

การบูชาบรรพบุรุษ

พิธีบูชาบรรพบุรุษเป็นประเพณีที่สำคัญยิ่งสำหรับชาวเกาหลี และส่งผลกระทบต่อทุกๆ ด้านในสังคมเกาหลี ตั้งแต่ปีคริสต์ศักราช 1592 ได้มีการกำหนดให้มีพิธีการบูชาบรรพบุรุษเป็นข้อปฏิบัติตามกฎหมายของรัฐ และขยายไปสู่พิธีการบูชาบรรพบุรุษแห่งชาติที่กระทำที่อารามหลวงของเมียวและได้ขึ้นเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของโลก โดยองค์การยูเนสโก ในปีคริสต์ศักราช 1995 อีกด้วย ซึ่งการบูชาบรรพบุรุษแห่งชาตินี้เป็นการหล่อหลอมคนเกาหลีให้ตระหนักว่าคนเกาหลีทั้งชาติเป็นครอบครัวเดียวกัน จะต้องรักและเห็นแก่ประโยชน์ของชาติเสมือนเห็นแก่ประโยชน์ของครอบครัว เนื่องจากคนเกาหลีให้ความสำคัญกับครอบครัวมาก และการหล่อหลอมให้คนเกาหลีรู้สึกว่าเป็นครอบครัวหรือพวกเดียวกันนั้น อาจนำไปสู่การเป็นชาตินิยมในเกาหลีได้อีกด้วย

ลัทธิขามนหรือลัทธิคนทรง

ประเภทของความคิดยุคก่อนประวัติศาสตร์

๑. วิญญาณนิยม (Animism)

วิญญาณนิยม มาจากคำว่า anima แปลว่า “ลมหายใจ” หรือ “วิญญาณ” เป็นลัทธิแสวงหาสภาพความเป็นจริงของวิญญาณ ความเชื่อของมนุษย์ว่า วิญญาณมีอยู่จริง เป็นความเชื่อเก่าแก่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ และเป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นมาก่อนที่มนุษย์จะได้เอาความเชื่อของตนในเรื่องนี้ มาพัฒนาเป็นรูปแบบทางศาสนา ความเชื่อที่ว่า วิญญาณเป็นอมตะ ก็เป็นความเชื่อของมนุษย์ทั่วโลกมาตั้งแต่ครั้งยุคบุกเบิกในยุคเริ่มแรกของมนุษย์เช่นกัน

จากหลักฐานการค้นคว้าของนักวิชาการ ปรากฏว่า มนุษย์ยุคบุกเบิก (Primitive man) ซึ่งเป็นมนุษย์ยุคแรกๆ ของโลกนั้น มีความเชื่อมั่นว่า วิญญาณมีอยู่ในร่างมนุษย์ และจะไม่แตกสลาย เมื่อร่างกายได้ถึงแก่ความตายไปแล้ว ยิ่งไปกว่านั้นมนุษย์ยุคบุกเบิกมีความเชื่อมั่นว่า ชีวิตของภูตผีมีจริง และมีความเชื่อว่า “ร่างกายเท่านั้นที่ตายไป ส่วนวิญญาณหาได้ตายไปไม่” คำว่า “วิญญาณนิยม” เป็นคำที่เซอร์ไทเลอร์ (E.B. Tylor) ใช้ในหนังสือของเขาชื่อว่า “สังคมยุคบุกเบิก” (Primitive culture) เพื่ออธิบายจุดกำเนิดของศาสนา และความเชื่อของมนุษย์ยุคบุกเบิก

มนุษย์ยุคบุกเบิกมีความคิดเห็นว่า “ความฝันนั้นมีลักษณะของสภาพความเป็นจริง และมนุษย์ทุกคนก็เคยเห็นเคยฝันผู้ที่ตายไปแล้วด้วยกันทั้งนั้น ด้วยเหตุนี้ มนุษย์ตั้งแต่ยุคบุกเบิก เมื่อฝันเห็นผู้ที่ตาย

ไปแล้วจึงมีความเชื่อมั่นว่า ผู้ที่ตนฝันเห็นนั้นยังมีชีวิตอยู่ ดังนั้น ความฝันจึงเป็นจุดกำเนิดของความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของวิญญาณ วิญญาณเป็นอมตะ และชีวิตหลังความตายมีอยู่จริง

ลัทธิวิญญาณนิยมจึงเป็นรากฐานทางศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดของโลกและจากรากฐานความเชื่อในเรื่องวิญญาณนี้ ต่อมามนุษย์ได้พัฒนาจนกลายเป็นศาสนาที่ทวีซับซ้อนยิ่งขึ้นตามกาลเวลาที่ผ่านไป ในทางชีววิทยาและจิตวิทยามีความเห็นว่า จิตหรือวิญญาณ ไม่มีตัวตนทำงานร่วมกันกับร่างกาย โดยทางสมองและระบบประสาท ในทางปรัชญามีทฤษฎีกล่าวว่า ปракฏการณ์ทางธรรมชาติทั้งหมดมีชีวิตหรือพลัง มีวิญญาณอยู่ในจิต จิตและกายเป็นที่อยู่ของวิญญาณ

๒. ลัทธิเคารพบรรพบุรุษ (Ancestor worship)

การเคารพบรรพบุรุษเป็นการแสดงออกถึงท่าทีของมนุษย์ที่มีต่อผู้ตาย ซึ่งปรากฏมีอยู่ในศาสนาและวัฒนธรรมมาตั้งแต่ยุคบุกเบิกเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน การเกิดลัทธิเคารพบรรพบุรุษมาตั้งแต่ยุคเริ่มแรกของมนุษย์นั้น เป็นเพราะมนุษย์มีทัศนคติว่า ผู้มีชีวิตอยู่และผู้ที่ยังตายไปแล้วมีความสัมพันธ์กัน ความตายมิได้ทำให้ผู้นั้นหมดสภาพความเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม อาจจะเป็นครอบครัว สกุล เผ่าพันธุ์ เป็นต้น

ทัศนคติของมนุษย์ที่มีต่อการตายแบ่งออกได้ดังนี้

๑. ความตายเป็นสิ่งที่น่ากลัว พร้อมๆกับไม่น่ากลัวแต่อย่างไร เพราะว่าความตายเป็นสภาพต่อเนื่องจากการมีชีวิตอยู่

๒. ผู้ตายไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ดังนั้นผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่จะต้องจัดหาสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิตให้กับผู้ตาย
๓. ผู้ตาย โดยเฉพาะการตายของหัวหน้า หรือการตายของผู้อาวุโส ซึ่งในขณะที่เมื่อยังมีชีวิตอยู่เป็นผู้มีอำนาจมาก เมื่อถึงแก่กรรมจะมีอำนาจยิ่งกว่าเดิม เพราะมีสภาพเป็นวิญญาณที่หลุดออกไปจากกายซึ่งจะมีความคล่องตัวสูงกว่าขณะมีร่างกายประกอบ จึงสามารถช่วยเหลือหรือทำร้ายผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ การให้ความเคารพต่อการตายของบุคคลประเภทนี้ จึงเป็นเรื่องใหญ่โตมาก
๔. ในบางสังคมเชื่อกันว่าผู้ตายไปแล้วจะกลับชาติมาเกิดใหม่ในสังคมเดิมของตน
๕. บุคคลสำคัญเมื่อตายจากไปจะกลายเป็นเทพเจ้า

รูปแบบของการเคารพบรรพบุรุษ

พิธีเคารพบรรพบุรุษเชื่อว่า ผู้ตายมีสภาวะใดสภาวะหนึ่งตามที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อ ๑-๕ แต่สามารถแบ่งออกได้เป็นรูปแบบหลายรูปแบบ ดังนี้

๑. การเคารพบรรพบุรุษจากทั้งชุมชน ผู้ตายอาจได้รับความเคารพจากคนทั้งกลุ่ม เช่น จากครอบครัว จากคนในตระกูลเดียวกัน จากคนทั้งเผ่า หรือจากคนทั้งประเทศ ทั้งนี้เพราะผู้ตายเมื่อมีชีวิตอยู่เป็นสมาชิกคนหนึ่งที่มิคนเคารพนับถืออยู่ในชุมชนนั้นๆ โดยแสดงออกทางพิธีกรรมต่างๆ

๒. การเคารพบรรพบุรุษจากแต่ละบุคคล รูปแบบของการเคารพบรรพบุรุษที่แพร่หลายมากที่สุดได้แก่ การเคารพจากแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตาม การเคารพบรรพบุรุษแบบนี้อาจรวมกับการเคารพบรรพบุรุษจากคนทั้งชุมชนด้วย อย่างเช่น การเคารพผู้ตายซึ่งเป็นจักรพรรดิของชาวโรมัน หรือการเคารพบรรพบุรุษของกษัตริย์ของชาวอียิปต์ และการเคารพสมาชิกในตระกูลจักรพรรดิของญี่ปุ่นของคนทั้งชุมชน และของแต่ละบุคคล

ในลัทธิเคารพบรรพบุรุษมิได้ถือว่า บรรพบุรุษทุกคนมีคุณค่าต่อการเคารพโดยเท่าเทียมกัน เพราะบรรพบุรุษคนหนึ่งอาจมีอำนาจมากกว่าบรรพบุรุษอีกคนหนึ่ง เมื่อตายก็อาจจะมีแต่ญาติเท่านั้นให้ความเคารพ แต่ในบางกรณีการเคารพบรรพบุรุษของคนที่ยังมีชีวิตอยู่แล้วบางคนอาจจะกลายเป็นศูนย์กลางของการเคารพสักการะของชุมชนอื่นๆ ไปด้วย นั่นหมายความว่า การเคารพบรรพบุรุษนั้นมีระดับที่แตกต่างกันไป

๓. **บรรพบุรุษคือพระเจ้า** บรรพบุรุษบางคนมีคุณสมบัติพิเศษ มีค่าต่อการเคารพบูชามาก เมื่อบรรพบุรุษเช่นนี้ตายไปแล้ว จึงไม่ถือว่าเป็นการจากไปแบบธรรมดา อย่างการจากไปของบุคคลทั่วไป แต่เชื่อกันว่าเป็นการจากโลกนี้ไปเป็นเทพเจ้า ซึ่งในบางกรณีวิญญาณของบรรพบุรุษอาจจะถูกเรียกมาเพื่อให้ความช่วยเหลือสังคมหรือชุมชนนั้นๆ ได้

โดยสรุป ความคิดเคารพบรรพบุรุษ เกิดขึ้นมาเพราะมนุษย์มีความเชื่อว่า วิญญาณมีอยู่จริง ชีวิตหลังความตายจึงมีอยู่จริง การตายจึงเป็นเพียงการจากไปของวิญญาณ ด้วยเหตุนี้ ผู้ที่มีชีวิตอยู่จึงควรมีความสัมพันธ์กับวิญญาณของผู้ตาย โดยการแสดงความเคารพบูชา ลัทธิบูชาบรรพบุรุษจึงเป็นปรากฏการณ์เกี่ยวข้องกับลัทธิวิญญาณนิยม หรืออาจกล่าวได้ว่า ลัทธิวิญญาณนิยม ปูทางให้เกิดลัทธิบูชาเคารพบรรพบุรุษ และจากลัทธิเคารพบูชาบรรพบุรุษจึงมีศาสนพิธีให้กับผู้ตาย จะเห็นว่า เมื่อมีระบบศาสนาที่ชัดเจน เช่น ศาสนาพุทธ พราหมณ์-ฮินดู ขงจื้อ เป็นต้น ลัทธิเคารพบูชาบรรพบุรุษก็ได้แฝงตัวอยู่ในพิธีกรรมทางศาสนาให้กับผู้ตายตามที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน

๓. ลัทธิวัตถุบูชา (Fetishism)

คำว่า Fetish มาจากคำว่า Feitico ในภาษาโปรตุเกส ต่อมาชาวยุโรปในศตวรรษที่ ๑๕ ใช้คำว่า Fetish หมายถึง เวทมนต์ คาถา อาคม ที่มีอยู่ในเครื่องราชของขลัง ดังนั้น คำว่า Fetishism จึงหมายถึงลัทธิวัตถุบูชา

ออกุสต์ท ก็อง (Auguste Comte) นักปรัชญาเมธีคนสำคัญของโลกมีความเห็นว่า ลักษณะของ ศาสนายุคบุพกาลนั้น คือ ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง และเรียกลักษณะเช่นนี้ว่า ลัทธิวัตถุบูชา (Fetishism) ต่อมา อี. บี. ไทเลอร์ ผู้สร้างทฤษฎีวิญญาณนิยม ได้อธิบายว่า ลัทธิวัตถุชื่อนั้นเป็นผล สืบเนื่องต่อจากความเชื่อว่า วิญญาณมีอยู่จริง กล่าวคือ มีความเชื่อว่า มีวิญญาณอยู่ในวัตถุต่างๆ ใ้ไรก็ดี มีนักวิชาการบางท่านกล่าวว่า ความเชื่อของชาวแอฟริกาที่ว่า วัตถุต่างๆ อย่างเช่นเครื่องรางของขลัง มี อำนาจศักดิ์อยู่มิได้ขึ้นอยู่กับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของวิญญาณ หากแต่เชื่อว่า “มีพลังชีวิต” อยู่ในนั้น

ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลังปรากฏมีอยู่ทั่วไปในสังคมยุคบุพกาล และแอบแฝงเข้ามาอยู่ ในความเชื่อและพิธีการของศาสนาที่มีลักษณะก้าวหน้าอย่างศาสนาชั้นสูงในปัจจุบันในรูปของวัตถุ เช่น การเชื่อว่า ผาฮันต์ ตรีศกูด มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น ดังนั้น ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลังซึ่งเกิด ขึ้นมาพร้อมๆ กับวิญญาณนิยม ยังคงมีอิทธิพลอยู่ในความรู้สึกของมนุษย์พอ ๆ กับเรื่องวิญญาณนิยม จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

๔. ลัทธิความคิดแบบโทเทม (Totemism)

คำว่า โทเทม (Totem) เป็นคำมาจากคำว่า Ototeman ซึ่งเป็นคำของภาษาชาวอินเดียนแดงเผ่าโอจิบวา (Ojibwa) ซึ่งอยู่ในบริเวณทะเลสาบเกรตเลค (Great lake) ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เดิมที คำว่า โทเทม หมายถึง “ความเป็นพี่น้อง พี่ชาย น้องสาว” ซึ่งหมายถึงสัมพันธ์ทางสายเลือดระหว่าง พี่ชาย และน้องสาว ซึ่งมีมารดาคนเดียวกัน จึงสมรสกัน ไม่ได้

ลัทธิโทเทม เป็นระบบของความเชื่อของมนุษย์ ซึ่งเชื่อว่า มนุษย์มีความเป็นญาติพี่น้องอยู่กับ โทเทม หรือมีความสัมพันธ์ลึกลับอยู่ระหว่างกลุ่มบุคคลหรือแต่ละบุคคลกับโทเทม

โทเทม คือ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น สัตว์หรือต้นไม้ ซึ่งทำหน้าที่เป็นเครื่องหมาย หรือสัญลักษณ์ของ คนกลุ่มหนึ่ง หรือบุคคลหนึ่งซึ่งมีความสัมพันธ์อยู่กับสิ่งนั้น คำว่า ลัทธิโทเทม (Totemism) เป็นคำใช้ เพื่ออธิบายลักษณะสำคัญในศาสนา และองค์กรทางสังคมของประชาชนยุคบุพกาลหลายแห่งด้วยกัน

คำนี้เข้ามาสู่ยุโรปเมื่อ ค.ศ. ๑๗๕๑ โดยพ่อค้าชาวอังกฤษ และแปลคำ โทเทม ว่า ความเชื่อว่ามี วิญญาณปกป้องคุ้มครองกัน ในแต่ละบุคคล และวิญญาณนี้ปรากฏออกมาในรูปของสัตว์ ซึ่งเป็นแนวความคิด ที่ชาวอินเดียนเผ่าโอจิวิาได้แสดงออกด้วยเครื่องนุ่งห่มที่ทำด้วยหนังสัตว์

นักวิชาการได้ให้คำนิยามคำว่า โทเทม ไว้อย่างกว้างขวาง ลัทธิโทเทม จึงเป็นแนวความคิดที่ซับซ้อนและมีหลายรูปแบบรวมทั้งยังมีวิถีทางพฤติกรรม ซึ่งวางรากฐานจากการมองโลกทัศน์จาก ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติมีความสัมพันธ์ภาพทางด้านอุดมการณ์ ความรื่นลับทางอารมณ์ ความเคารพ ยำเกรงและทางเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ของกลุ่มทางสังคมหรือบุคคลหนึ่งกับสัตว์หรือวัตถุทางธรรมชาติ ซึ่ง เรียกว่า โทเทม แต่โดยทั่วไปลัทธิโทเทมประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

๑. โทเทม คือ เพื่อน ญาติ ผู้ปกครองป้องกัน บรรพชน หรือผู้ให้ความช่วยเหลือมีอำนาจและ ความสามารถเหนือมนุษย์ เหล่านี้จะเรียกว่า โทเทม และสิ่งใดที่เป็นโทเทมนั้นไม่เพียงแต่ต้องแสดง ความเคารพด้วยความคารวะเท่านั้น แต่โทเทมจะกลายเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัวรวมอยู่ด้วย

๒. ใช้ชื่อและตราพิเศษเป็นโทเทม

๓. มีสัญลักษณ์ของโทเทม

๔. มีการห้ามการฆ่า การกิน หรือแตะต้องโทเทม

๕. มีพิธีกรรมให้กับโทเทม

ในบางกรณีลัทธิโทเทมก็มีพื้นฐานทางศาสนารวมอยู่ด้วยไม่มากนัก้อย เช่น ลัทธิโทเทมปรากฏ รวมอยู่กับการใช้เวทมนต์คาถา และลัทธิโทเทมมักจะมีความเชื่ออื่นๆ เข้ามาผสมผสานรวมอยู่ด้วย

อาทิ พิธีเคารพบูชาบรรพบุรุษ ความคิดในเรื่องวิญญาณความเชื่อในเรื่องอำนาจและวิญญาณ ลัทธิโทเทม อาจจะแบ่งออกได้เป็นกลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

๑. ลัทธิความคิดโทเทมของกลุ่มบุคคล (Group Totemism) ลัทธิโทเทมรูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่แพร่หลายที่สุด ซึ่งอาจจะมีลักษณะต่างๆ เช่น มีตราสัญลักษณ์ และกฎต้องห้ามของโทเทม ซึ่งมีความผูกพันอยู่กับคนทั้งกลุ่มและยังใช้กีดปัดกลุ่มที่แบ่งย่อยออกไปอีก กฎต้องห้ามและข้อต้องห้ามใช้กับคนในโทเทมเดียวกัน และโทเทมสำหรับคนกลุ่มหนึ่ง บางครั้งมีความเกี่ยวข้องกับสัตว์หรือสิ่งต่างๆตามธรรมชาติ เป็นต้น ปัจจุบันลัทธิความคิดแบบโทเทมยังแพร่หลายอยู่ในแอฟริกา อินเดีย โอเชียเนีย อเมริกาเหนือ เป็นต้น

๒. ลัทธิความคิดโทเทมเฉพาะบุคคล (Individual Totemism) โทเทมเฉพาะบุคคลคือ การแสดงออกของความสัมพันธ์แห่งมิตรภาพ และความคุ้มครองระหว่างบุคคลกับสัตว์บางพันธุ์ หรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งต่างๆ ตามธรรมชาติ บางครั้งระหว่างบุคคลหนึ่งกับสัตว์พันธุ์หนึ่ง ลัทธิโทเทมเฉพาะบุคคลส่วนมากมีอยู่ในกลุ่มนักล่าสัตว์ กลุ่มชนทำเกษตรกรรม และยังพบในหมู่นักเลี้ยงสัตว์ด้วย ลัทธิความคิดประเภทนี้มีแพร่หลายอยู่ในหมู่ชาวพื้นเมืองของทวีปออสเตรเลีย

สรุป คือ ลัทธิโทเทม มีลักษณะของการเคารพสัตว์ หรือพืชในลัทธิโทเทม นักวิชาการได้แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ โทเทมส่วนบุคคล และโทเทมของกลุ่มชน ลัทธิโทเทมที่สำคัญและมีความนิยมกันนั้น ก็คือ โทเทมประเภทกลุ่มชน ซึ่งมีความเชื่อตามชื่อของสัตว์พันธุ์ใดพันธุ์หนึ่ง หรือบางครั้งก็อาจจะเป็นพืชชนิดใดชนิดหนึ่งก็ได้ หรือต้นไม้ก็ได้ และสัตว์ พืช ต้นไม้ที่เป็นโทเทมของกลุ่มบุคคลนั้นก็จะถูกห้ามนำมากินหรือดั้น และที่สำคัญก็คือ พิธีกรรมทาลัทธิโทเทมแสดงออกซึ่งสัมพันธ์ภาพทางศาสนา เวทมนต์ คาถา กับสัตว์และพิธีกรรมของลัทธิโทเทมอาจมีการเช่นสังเวชและการให้อาหารสัตว์รวมอยู่ด้วย แต่ลัทธิโทเทมก็มีรากฐานของความเชื่อในเรื่องวิญญาณอยู่ด้วย

๕. ลัทธิความคิดแบบซาแมน (Shamanism)

คำว่า Shamanism มาจากคำว่า Saman ในภาษาตังกุส (Tungustic) ซึ่งแปลว่า “พระหมอ” ลัทธิซาแมนเป็นลัทธิความเชื่อที่เก่าแก่ของประชากรที่อาศัยอยู่ในอูราลไต ในเอเชียเหนือ ในบริเวณเทือกเขาอัลไตตั้งแต่บริเวณแลปป์แลนด์ (Lapland) ทางทิศตะวันตก ไปจนถึงบริเวณช่องแคบเบริง (Bering Straits)

แต่เดิมลัทธิซาแมน เป็นศาสนาวัฒนธรรมของชนชาติร่อนเร่ล่าสัตว์เป็นอาหาร คือ ชาวเอเชียโบราณ แก่นสาระสำคัญของลัทธินี้ก็คือ การติดต่อกับวิญญาณ ฉะนั้น ลัทธิซาแมนจึงวางรากฐานอยู่ในเรื่องวิญญาณนิยม แต่มีพื้นฐานสูงกว่า กล่าวคือ เมื่อมนุษย์ได้รับเอาวิญญาณนิยมมาเป็นพื้นฐาน แนวความคิดซาแมนจึงเริ่มต้นหาทางติดต่อกับวิญญาณ และที่ผู้ทำหน้าที่ติดต่อกับวิญญาณเรียกว่า “ซาแมน” (shaman) หมายถึงพระหมอผู้วิเศษ ลัทธิความคิดนี้ยังมีความเชื่อในเรื่องการมีชีวิตต่อเนื่องของทุกดวงวิญญาณหลังจากร่างกายดับสิ้นไปแล้ว ความเชื่อเช่นนี้ เป็นรากฐานของการทำให้เกิดลัทธิบูชาบรรพบุรุษ (Ancestor worship) ขึ้นมาอีก

การมีพระหมอผู้วิเศษ หรือซาแมนถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการมีพระผู้ทำหน้าที่รักษาความเชื่อของแต่ละศาสนาไว้ไม่ให้สูญสิ้น เป็นการดำรงไว้ของศาสนาทุกศาสนาในเวลาต่อมา และซาแมนในฐานะเป็นนักบวช นอกจากจะมีหน้าที่ทำการติดต่อกับโลกของวิญญาณแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นผู้ติดต่อกับเทพเจ้า ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีหน้าที่ในการทำพิธีบูชาวิญญาณ ทำนายโชคชะตาและรักษาโรคภัยไข้เจ็บอีกด้วย

๖. ลัทธินับถือธรรมชาติ (Nature Worship)

ลัทธินับถือธรรมชาติ เป็นลัทธิที่ถือว่า อำนาจหรือพลังมีอยู่ในธรรมชาติซึ่งได้รับการเคารพนับถือหรือความเกรงกลัว พลังชนิดนี้ เรียกว่า “มานา” (Mana) คำว่า “มานา” เป็นคำของชาวโพลินีเชีย (Polynesian) และชาวเมลานีเชีย (Melanesian) ซึ่งนักโบราณคดีชาวตะวันตกในศตวรรษที่๑๕ เอามาใช้เพื่อหมายถึงความเชื่อในอำนาจของธรรมชาติในสังคมของมนุษย์ยุคบุกเบิก บางครั้งคำว่า มานา หมายถึง “อำนาจไม่มีตัวตน” หรือ “อำนาจเหนือธรรมชาติ”

หรือ “พลังอันยิ่งใหญ่” แต่บางครั้งก็ว่า มานาเป็นอำนาจที่ออกมาจากบุคคล หรือบุคคลรับเอามามาใช้

การเคารพอำนาจเหนือธรรมชาตินี้แสดงออกกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติมากมาย เช่น เกี่ยวกับดวงดาวบนท้องฟ้าในฐานะเป็นเทพหรือพระอาทิตย์ในฐานะที่เป็นเทพเจ้า สุริยคราสและจันทรคราส ดวงดาวและกลุ่มดวงดาว เช่น ดาวศุกร์ (Venus) และกลุ่มดาวลูกไก่ เป็นต้น ส่วนการบูชาธรรมชาติอื่นๆ ก็เช่น การบูชาไฟในอารยธรรมต่างๆ

๗. ลัทธิบูชาสัตว์ (Animalism)

คำว่า การเคารพสัตว์หรือการบูชาสัตว์ หมายถึง ปรากฏการณ์ตั้งแต่การเคารพสัตว์จริงๆ ว่าเป็น “ร่างกายของพระเจ้า” จนถึงการเคารพพระเจ้าหรือวิญญาณในรูปร่างของสัตว์ รวมทั้งการประกอบพิธีกรรมให้กับสัตว์บางชนิด

ลัทธิเคารพสัตว์เกิดขึ้นมาเพราะสาเหตุหลายประการ มนุษย์ยุคบุกเบิกมีความรู้สึกที่ตนเองมีความใกล้ชิดอยู่กับโลกของสัตว์โดยเชื่อว่าสัตว์บางชนิดบางพันธุ์เป็นบรรพบุรุษหรือเป็นที่รวมแห่งพลังชีวิตของคนกลุ่มหนึ่งหรือของแต่ละบุคคล

ตัวอย่างที่ดีที่สุดในเรื่องการเคารพหรือบูชาสัตว์ก็คือ เรื่องราวในศาสนาอียิปต์ในยุคโบราณ ชาวอียิปต์นับถือสัตว์เป็นเทพเจ้า ด้วยเหตุนี้เทพเจ้าหลายองค์ของอียิปต์จึงมีรูปร่างเป็นสัตว์และมีรูปครึ่งสัตว์ครึ่งคน ส่วนในศาสนาอื่น ก็คือ ฮินดู ก็มีเรื่องราวอำนาจสัตว์เข้ามาเกี่ยวข้อง ในบรรดาสัตว์ต่างๆ ที่ได้รับการเคารพจากมนุษย์และเข้ามามีบทบาทในศาสนาของมนุษย์ งูใหญ่หรือพญานาคมาเกี่ยวข้องด้วยกับศาสนาของมนุษย์มากที่สุด

สรุป ลัทธิเคารพสัตว์โดยแก่นแท้เกิดจากความเชื่อของมนุษย์ว่า สัตว์ก็มีวิญญาณ ยิ่งกว่านั้นมีพฤติกรรมหลายอย่างซึ่งบางอย่างมนุษย์ไม่สามารถกระทำได้ โดยนัยนี้สัตว์บางประเภทจึงเชื่อว่า เป็นตัวแทนของพระเจ้า เป็นร่างของพระเจ้า หรือเป็นพระเจ้าไป การเคารพสัตว์เป็นพระเจ้าเป็นความก้าวหน้าขั้นหนึ่งของการพัฒนาแนวความคิดในเรื่องวิญญาณนิยมซึ่งในที่สุดมนุษย์ก็เชื่อว่า เทพเจ้าของตน มีรูปร่างอย่างเดียวกับมนุษย์ เป็นการเริ่มต้นมองเห็นตัวเอง มีอำนาจเหนือสัตว์ประเภทอื่นๆ ลัทธิบูชาสัตว์จึงเป็นบทพิสูจน์อีกบทหนึ่งในพัฒนาการทางความคิดของมนุษย์ในความพยายามที่จะค้นหาความเป็นจริงของธรรมชาติ

ลัทธินับถือคนทรงในประเทศเกาหลี

ลัทธินับถือคนทรง (Shamanism) กับสังคมมนุษย์นั้นมีมาตั้งแต่สมัยโบราณกาล และมีความเชื่อว่าวิญญาณนั้นสามารถให้คุณและโทษแก่มนุษย์ได้ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องมี “สื่อกลาง” ที่สามารถติดต่อกันระหว่างโลกมนุษย์และโลกวิญญาณได้ เพื่อตอบสนองความต้องการหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา เช่น โรคภัยไข้เจ็บ ภัยพิบัติ ฯลฯ และสื่อกลางดังกล่าวนี้คือ **คนทรง** โดยคนทรงนั้นสามารถติดต่อกับวิญญาณได้โดยผ่านทาง การประกอบพิธีกรรม โดยเชื่อว่าการประกอบพิธีกรรมนั้นเป็นการทำให้วิญญาณพึงพอใจและสามารถตอบสนองมนุษย์ได้ ดังนั้นคนทรงจึงเป็นที่นับถือของชุมชนในอดีต และมีบทบาทต่อความคิดความเชื่อของผู้คนในสังคมนั้นๆ

ในสังคมเกาหลีก็เป็นอีกสังคมหนึ่งที่มีการนับถือลัทธิคนทรงมาตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงในปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็นลัทธิความเชื่อที่มีอยู่ก่อนการเข้ามาของศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ที่ต่อมามีการปรับให้เข้ากับลัทธิคนทรงในประเทศเกาหลี เช่น มุมมองเรื่องพระเจ้าของชาวเกาหลีที่ทำให้ชาวเกาหลีมีความแตกต่างจากคริสต์ศาสนิกชนชนชาติอื่นๆ และการนำเอาพระของศาสนาพุทธให้กลายเป็นเทพเจ้า เป็นต้น อีกทั้งความคิดความเชื่อในวิญญาณนิยมยังคงปรากฏอยู่ในทั้ง 2 ประเทศ (ประเทศเกาหลีเหนือและประเทศเกาหลีใต้ในปัจจุบัน) เช่น พิธีกรรมต่างๆ (คุช) ที่มีคนทรง (มุด้ง) เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม หรือ สื่ออินเทอร์เน็ตในปัจจุบันที่มีเว็บไซต์ของมุด้งแต่ละคน ในการถามตอบปัญหาต่างๆ กับคนทั่วไป เป็นต้น ดังนั้น มุด้งกับสังคมเกาหลีนั้นมีความเกี่ยวข้องกันมาก กล่าวคือในยุคโบราณ คนทรง (มุด้ง) นั้นมีความสำคัญต่อสังคมมาก มีสถานภาพทางสังคมที่สูง โยจะเป็นโอรสหลวงของหัวหน้าเผ่าหรือกษัตริย์ และเป็นผู้ทำการประกอบพิธีกรรมต่างๆ แก่บ้านเมืองเพื่อความร่มเย็นเป็นสุข ในปัจจุบันถึงแม้ว่ามุด้งและลัทธิวิญญาณนิยมจะได้รับการนับถือและมีสถานภาพทางสังคมน้อยลงมาเพราะสังคมเปลี่ยนไปเป็นสังคมอุตสาหกรรม ทำให้มีความคิดแบบวิทยาศาสตร์เข้ามาแทน มีศาสนาคริสต์ ศาสนาพุทธและลัทธิขงจื้อเป็นศาสนาหลักที่ชาวเกาหลีนับถือ แต่ทั้ง 3 ศาสนาที่กล่าวมานั้นก็ได้ถูกปรับให้เข้ากับลัทธิวิญญาณนิยม จึงทำให้ไม่สามารถแยกลัทธิวิญญาณนิยมออกมาจากทั้ง 3 ศาสนาได้อย่างเด็ดขาด หากจะเปรียบเทียบก็เหมือนกับศาสนาพุทธในประเทศไทย ที่มีคนนับถือเกินกว่า 90% แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่ามีการผสมผสานกับศาสนาพราหมณ์อยู่ในศาสนาพุทธ และยังคงใช้พราหมณ์ในการประกอบพิธีกรรมอยู่ เช่นเดียวกับในเกาหลีที่มีการใช้มุด้งในการประกอบพิธีกรรม

องค์ประกอบของลัทธิการนับถือคนทรงในประเทศเกาหลี

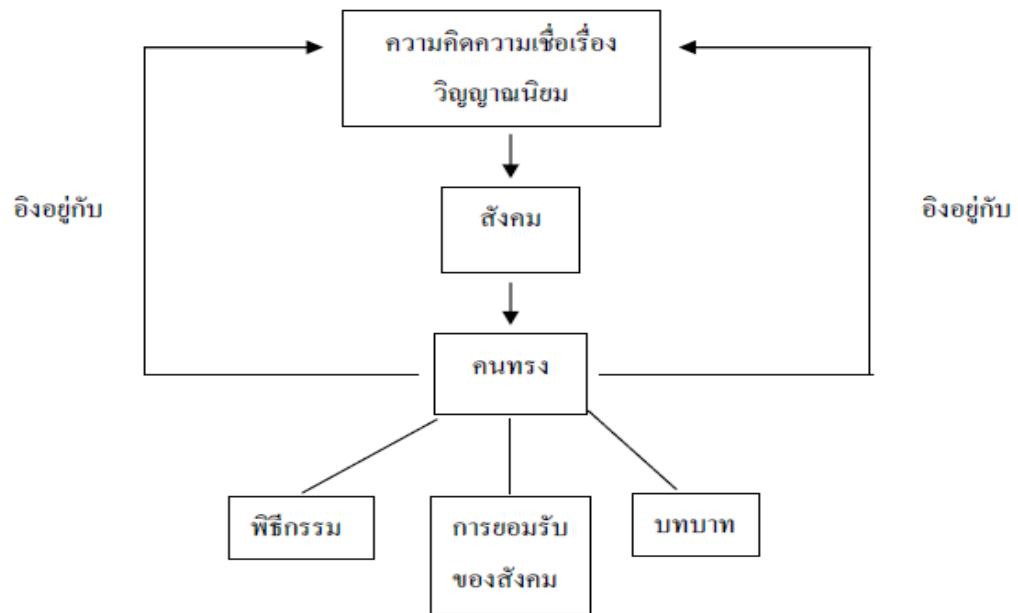
- ลัทธิวิญญาณนิยมและการนับถือคนทรง

ลัทธิวิญญาณนิยม (Animism) เป็นลักษณะของความคิดความเชื่อที่ว่าโลกนี้ไม่ได้มีเพียงสิ่งที่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส เช่น มนุษย์ สัตว์ และต้นไม้ เป็นต้นเท่านั้น แต่ยังมีวิญญาณหรือผี ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส เป็นความสัมพันธ์ในอีกมิติหนึ่งต่างหากนอกเหนือการรับรู้ เป็นความสัมพันธ์ที่อาจสะท้อนออกมาเป็นผลดีหรือร้ายแก่มนุษย์

ลัทธิการนับถือคนทรง (Shamanism) หรือลัทธิซาแมนั้น เป็นลักษณะของความคิดความเชื่อที่ทำให้ความสำคัญกับคนทรง ทั้งนี้เพราะคนทรงเป็นสื่อกลางระหว่างโลกมนุษย์กับโลกวิญญาณ ดังนั้นเมื่อมนุษย์สามารถติดต่อกับวิญญาณได้ก็จะสามารถอ่อนวอนต่อดวงวิญญาณได้ นอกจากนี้ลัทธิการนับถือคนทรงมีอยู่ทั่วไปในแมนจูเรีย มองโกเลีย จีน ญี่ปุ่น และไซบีเรีย รวมทั้งประเทศไทยด้วย จึงอาจถือได้ว่า ลัทธิการนับถือคนทรงเป็นประเพณีสากลที่คนทั่วโลกนับถือโดยเฉพาะอย่างยิ่งในอดีตกาล

ลัทธิการนับถือคนทรงนั้นอ้างอิงอยู่กับลัทธิวิญญาณนิยมอยู่ เพราะหน้าที่ของคนทรงนั้นคือเป็นสื่อกลางระหว่างโลกวิญญาณและโลกมนุษย์ หากไม่มีเรื่องความเชื่อของลัทธิวิญญาณนิยมเข้ามาอยู่ในพื้นฐานของสังคมมาก่อน คนทรงก็จะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ เพราะสังคมนั้นจะไม่ยอมรับการมีอยู่ของคนทรง แต่สำหรับสังคมเกาหลีนั้น ได้มีแนวคิดในเรื่องของลัทธิวิญญาณนิยมมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล จึงทำให้คนทรงในประเทศเกาหลีนั้นมีบทบาทที่สำคัญมาตั้งแต่ยุคอดีตและมีตำแหน่งทางสังคมที่ตามรูปแบบของแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคนทรงและลัทธิวิญญาณนิยม

อ้างอิงจากสารนิพนธ์ของ นายจรรูวัฒน์ คงหิ้น

ชาวเกาหลีที่นับถือคนทรงเชื่อว่าโลกนั้นเต็มไปด้วยวิญญาณ (Spiritual Beings) กล่าวคือ เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับมนุษย์นั้นเป็นผลจากการกระทำของวิญญาณที่มีจำนวนมาก เหตุการณ์ต่างๆ ที่ไม่สามารถอธิบายได้อย่างเช่น ความทุกข์ทรมาน ก็ได้ถูกอธิบายในเรื่องของความสัมพันธ์ของผลที่เกิดจากวิญญาณและความต้องการของวิญญาณต่างๆ เหล่านี้

วิญญาณ (Spiritual Beings) นั้นได้ครอบคลุมถึงความเชื่อในเรื่องพระเจ้า เทพเจ้าและวิญญาณด้วย เทพเจ้าและวิญญาณจำนวนหนึ่งนั้นก็เชื่อว่ามาจากมนุษย์ โดยได้มีการจัดหมวดหมู่ของวิญญาณออกเป็น พวกผีและบรรพบุรุษ เทพเจ้าและวิญญาณของสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ที่มีที่มาจากแนวความคิดหรือวัฒนธรรมอื่นๆ เมื่อเทพเจ้าอื่นๆ เช่น พระพุทธเจ้า หรือ กวนอู ที่ถูกปรับเปลี่ยนโดยลัทธินับถือคนทรงของชาวเกาหลี ในความหมายเดิมที่เป็นสิ่งที่บูชากราบไหว้หรือเป็นความศรัทธานั้นได้สูญเสียไป และได้ถูกเปลี่ยนแปลงและใช้เป็นเครื่องหมายของเทพเจ้าที่มีพลังอำนาจมหาศาลที่มีประวิติความเป็นมาอย่างชัดเจนและทำให้อยู่ในรูปแบบของการเป็นเทพเจ้า

วิญญาณจำนวนมากมานับไม่ถ้วนจะอาศัยอยู่ในวิหารบูชาเทพเจ้าซึ่งเป็นสถานที่ที่มุดังอยู่อีกด้วย ดังนั้นมุดังจึงสามารถควบคุมวิญญาณทั้งหมดนั้นได้ อีกทั้งจากความเชื่อในเรื่องของวิญญาณที่ปรากฏในวิหารบูชาเทพเจ้าต่างๆ นั้นมีความคล้ายกับความเชื่อพื้นบ้านของประเทศจีนที่เชื่อว่าโลกของ

วิญญาณนั้นมีรูปแบบเหมือนกันกับโลกมนุษย์กล่าวคือ วิญญาณนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ พระเจ้า วิญญาณบรรพบุรุษ และผี ทั้ง 3 ประเภทนี้เปรียบได้กับ ข้าราชการ ครอบครัวและคนยากจน ตามลำดับ เพราะพระเจ้ายกข้าราชการนั้นเป็นผู้ที่จะได้รับการวิงวอนและเป็นผู้สนองตามคำวิงวอนนั้น เช่น เมื่อประชาชนประสบปัญหาต่างๆ ก็จะวิงวอนต่อพระเจ้าหรือข้าราชการ เป็นต้น แนวคิดในเรื่องของพระเจ้ายกข้าราชการนี้สามารถเห็นได้ชัดในเครื่องแต่งกายของมูตังแบบกัมพูชา โดยเครื่องแต่งกายของกัมพูชาที่อัญเชิญวิญญาณนั้นจะมีพื้นฐานมาจากเครื่องแต่งกายในข้าราชการตำแหน่งต่างๆ ของรัฐบาลในสมัยราชวงศ์โชซอน

ส่วนวิญญาณบรรพบุรุษกับครอบครัวนั้น วิญญาณบรรพบุรุษในอีกด้านหนึ่งเปรียบได้กับผู้อาวุโสในครอบครัวที่คนในครอบครัวจะต้องปฏิบัติตามคำขอของผู้อาวุโส มีความสุภาพและต้องคอยปรนนิบัติให้ผู้อาวุโส และเมื่อผู้อาวุโสนั้นได้เสียชีวิตแล้วแต่ก็ยังได้รับการนับถือจากลูกหลานอยู่เหมือนตอนที่ยังมีชีวิต ดังนั้น มูตังจะสวมใส่เครื่องแต่งกายแบบง่ายๆ ที่มีลักษณะเฉพาะเมื่อเข้าทรงวิญญาณบรรพบุรุษ

ในส่วนของผีกับคนยากจนนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สามารถมองข้ามไปได้ เพราะคนยากจนนั้นเป็นภาระหน้าที่ของคนร่ำรวยที่จะต้องช่วยเหลือแก่คนยากจน หากไม่ช่วยเหลือคนยากจนแล้ว คนที่ร่ำรวยก็จะกลายเป็นบุคคลที่ขาดจริยธรรมและจะถูกลงโทษโดยการถูกประณามและจะไม่ได้ประสบกับโชคที่ดี เช่นเดียวกับพวกผีที่ไม่ได้รับการเช่นไหว้อาหารในตอนท้ายของการประกอบพิธีกรรม พวกผีเหล่านั้นก็จะลงโทษโดยการบันดาลให้ประสบกับเรื่องเคราะห์ร้ายกับผู้ที่กำลังในการให้ของเช่นไหว้แต่ไม่ได้ให้

ขั้นตอนในพิธีการพบูชาบรรพบุรุษ

ตามหลักความเชื่อดั้งเดิมของเกาหลีนั้น เมื่อบุคคลหนึ่งสิ้นชีวิตลง วิญญาณของเขาจะไม่ไปไหน แต่ยังคงเวียนอยู่ใกล้เป็นเวลากว่า 4 ชั่วโมงทีเดียว ในช่วงเวลาอันยาวนานนี้ ผู้ตายยังถูกถือว่าเป็นสมาชิกของครอบครัว ความสัมพันธ์อันนี้ถูกถ่ายทอดออกมาด้วยพิธีเจย ซึ่งจัดขึ้นในวันพิเศษต่างๆ เช่น ซอลลัล และชูชอก รวมทั้งวันครบรอบวันเสียชีวิตของบรรพบุรุษเหล่านั้น ชาวเกาหลีเชื่อว่า การที่เขามีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขนั้น ก็ด้วยพรอันประเสริฐซึ่งบรรพบุรุษให้ไว้นั่นเอง

ตามความเชื่อดั้งเดิมของคนเกาหลีเมื่อมีคนตายวิญญาณของพวกเขาจะยังไม่ได้จากไปทันที พวกเขาอยู่กับลูกหลานของพวกเขาเป็นเวลาสี่รุ่น ในช่วงเวลานี้ผู้ตายได้รับการยกย่องและยังคงเป็นสมาชิกในครอบครัวและชาวเกาหลียืนยันความสัมพันธ์ระหว่างบรรพบุรุษและลูกหลานผ่านพิธีเคารพบรรพบุรุษในวันพิเศษเช่นชอลลัล (วันทางจันทรคติวันขึ้นปีใหม่) และชูชอก (วันขอบคุณพระเจ้าของเกาหลี) เช่นเดียวกับในวันครบรอบวันตายของบรรพบุรุษของ

นี่คือการแสดงความชื่นชมและเคารพต่อบรรพบุรุษของชนรุ่นหลัง พิธีกรรมบรรพบุรุษยังเป็นสัญลักษณ์ของการสวดขอพรจากบรรพบุรุษ เพื่ออวยพรสำหรับปีใหม่ที่ดีและยังเป็นวันนัดพบเครือญาติระหว่างคนที่ยังมีชีวิตและคนที่ตายไปแล้ว จึงเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวที่อาศัยอยู่ของพิธีกรรมเคารพบรรพบุรุษทั้งสามประเภทจะเรียกรวมกันว่าเป็น เซซา (Chesa)

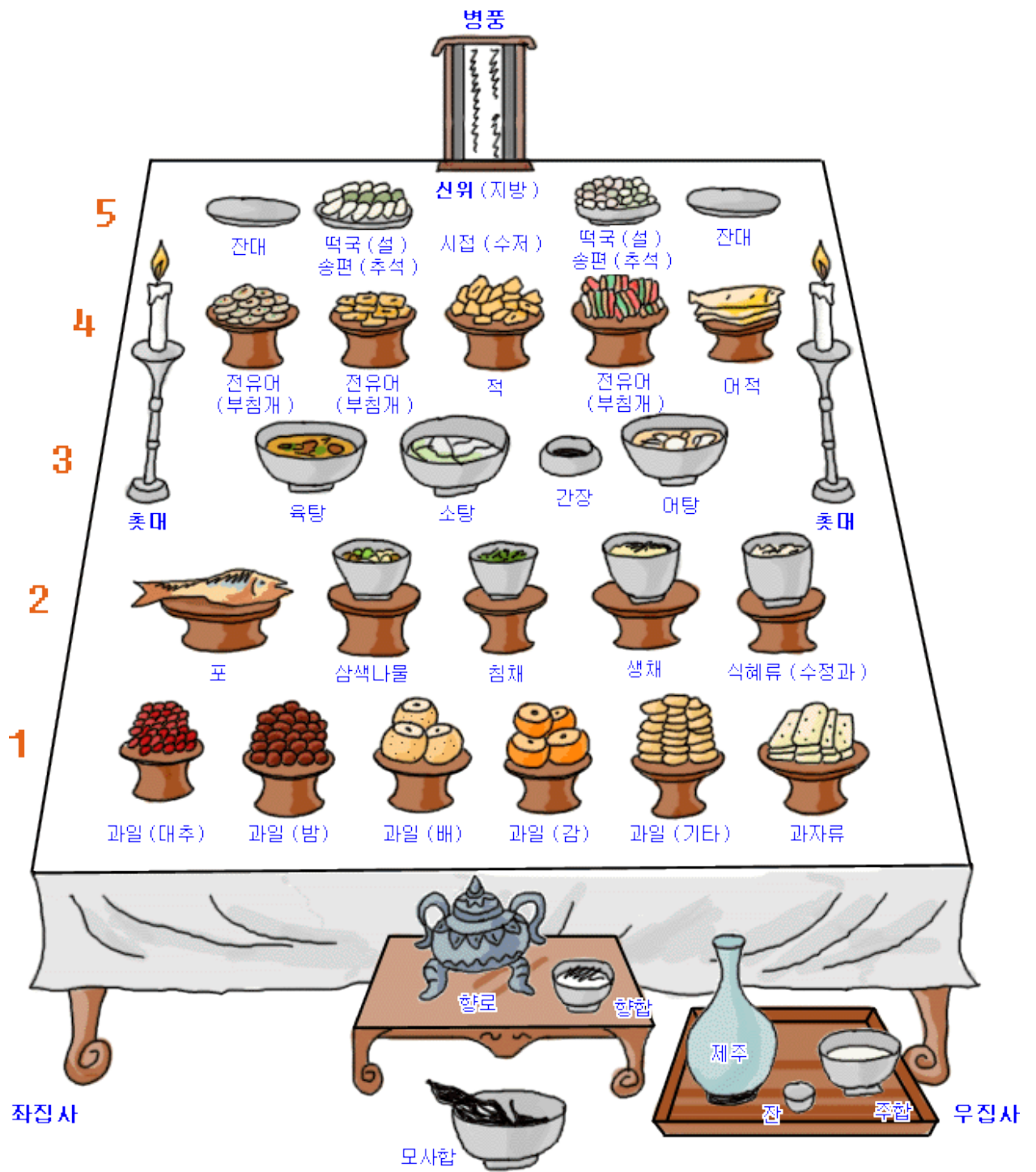
ทั้ง กิเจ (kije) และ ชารเย (charye) เกี่ยวข้องกับการจัดทำอาหารพิเศษ - ลักษณะของอาหารสำคัญที่คุณภาพและรสชาติ แม้ว่าองค์ประกอบบางอย่างแตกต่างไปจากภูมิภาคในครอบครัวและการจัดเตรียมอาหารขั้นพื้นฐานของครอบครัวที่เหมือนกันในครัวเรือนทั่วประเทศ คือ อาหารบางชนิด (เช่น ผลไม้สีแดง) จะถูกวางไว้บนฝั่งตะวันออกของโต๊ะ ขณะที่อาหารชนิดอื่น (เช่น ผลไม้สีขาว) จะต้องไปวางทางด้านทิศตะวันตก การจัดวางจะต้องประกอบด้วย ผลไม้ แถวถัดไปเป็นผัก ชุปชั้นและเนื้อสัตว์และปลาชนิดต่างๆ ในแถวถัดไปข้าวและน้ำซุปรวมทั้งซ็อนและตะเกียบ กระจ่างรูปขนาดเล็กลงอยู่ด้านหน้าของโต๊ะ 'บูซา' และทางด้านข้างของโต๊ะก็จะมีถาดเหล้าและถ้วยเหล้าวางอยู่ด้วย

ตามประเพณีเกาหลี บรรพบุรุษจะกลับไปผลิตผลิตภัณฑ์อาหารของลูกหลานที่เตรียมไว้สำหรับพวกเขา ป้ายชื่อของบรรพบุรุษจะวางอยู่บนโต๊ะพิธีกรรมพร้อมอาหารและเครื่องคิม ในอดีตที่ผ่านมาป้ายชื่อที่ทำจากไม้เรียกว่า Shinju หรือ wipae แต่วันนี้ทุกวันนี้ใช้กระดาษแทน เรียกว่า ชิบัง (Chibang) จะใช้แพร่หลายมากกว่าสมัยก่อน ชื่อบรรพบุรุษและสถานที่เกิดเดิมจะถูกเขียนโดยหมึกสีดำบนป้าย ชิบัง (chibang) ซึ่งอยู่ติดกับผนังแล้วหรือวางอยู่ด้านหลังโต๊ะพิธีกรรม ป้ายกระดาษนี้จะถูกเผาในตอนท้ายของพิธีกรรมเช่นไหว้บรรพบุรุษ

แต่เดิมมีเพียงสมาชิกของครอบครัวของผู้ชายเท่านั้นที่สามารถมีส่วนร่วมในพิธีกรรม (ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่เตรียมอาหารและคัดสรรคุณภาพและรสชาติของอาหาร แต่ไม่สามารถมีส่วนร่วมในพิธีกรรมนี้ ตอนนี้อย่างค่อยๆ เปลี่ยนไป ผู้หญิงมีส่วนร่วมมากขึ้นและได้รับอนุญาตมีส่วนร่วมในพิธีเช่นไหว้ได้) พิธีชารเย (charye) เริ่มต้นขึ้นเมื่อลูกชายคนโตในครอบครัวคุกเข่าลงที่หน้าโต๊ะเช่นไหว้ พร้อมกับจุดธูปที่โต๊ะเล็ก ๆ หลังจากนั้นยืนขึ้นและคุกเข่าโค้งคำนับจนศีรษะติดกับพื้น สองครั้งแล้วคุกเข่าลงอีกครั้งและเทเหล้า 3 ถ้วย หลังจากนั้นลูกชายคนโตหมุนวนแก้วเหล้าในคว้นรูปครบสามครั้งแล้ว น้องชายจะช่วยโดย

การถือถ้วยในขณะที่เหล้าเทแล้ว ภายหลังการเซ่นไหว้เหล้าเขาก็จะย้ายตะเกียบกับจานอาหาร ทุกคนก็จะโค้งคำนับอีกครั้ง และลูกชายลำดับรองมาจะทำการเซ่นไหว้เหล้าคล้ายที่กล่าวมา และทำพิธีเซ่นไหว้อาหารและโค้งคำนับอีกครั้ง บางครอบครัวหยุดเนื่องในวันพิธีกรรมเคารพบรรพบุรุษและได้พบปะญาติพี่น้องกัน แต่เนื่องจากครอบครัวเกาหลีในปัจจุบันมีขนาดเล็กจึงทำให้ไม่ได้พบญาติพี่น้องกัน เมื่อพิธีเซ่นไหว้อาหารเสร็จสมบูรณ์ลูกชายคนโตจะวางช้อนในชามข้าวและผู้ชายทั้งหมดจะเดินออกจากห้องพิธีหรือหันหลังให้กับโต๊ะอาหารเพื่อให้บรรพบุรุษสามารถที่จะกินในความสงบ หลังจากไม่กี่นาทีพวกเขาทั้งหมดก็คำนับสามครั้งอีกครั้ง เพื่อสิ้นสุดพิธีกรรม อาหารจะถูกเสิร์ฟให้กับทุกคนในครอบครัว หลังจากนั้นก็มีพิธีที่เด็กทุกคนจะสวนชุดประจำชาติเกาหลีและทำความเคารพหัวหน้าครอบครัว หรือบุคคลที่อาวุโสที่สุด และเด็กๆ ก็จะได้รับค่าขนม และเรียกพิธีนี้ว่าพิธี เซแบ (saebae)

การจัดเครื่องเซ่นไหว้บรรพบุรุษ

ลำดับการวางสำหรับอาหาร

▶ : แถวที่ 1

เป็นแถวของการจัดประเภทผลไม้ วางจากซ้ายไปขวา พุทราแห้ง, เกาลัด, ลูกแพร์ (แอปเปิ้ล), ลูกพลับ (พลับแห้ง), ผลไม้อื่นๆ แล้ววางขนมไว้ริมสุด

▶ : แถวที่ 2

เป็นแถวที่วางประเภทกับข้าว วางจากซ้ายไปขวา ปลาแห้ง, ปลาหมึก ตรงกลางวางถั่วงอก, ถั่วเขียว, พืชสมุนไพรเกาหลี แล้ววางเครื่องคิมทำจากข้าวไว้ริมสุด

▶ : แถวที่ 3

เป็นแถวที่วางอาหารประเภทแกงเนื้อ โดยทั่วไปจะวางแกงเนื้อ 3 ประเภท คือ แกงเนื้อหมู แกงเนื้อวัว แกงเนื้อปลา ถ้าเพิ่มเข้าไปเป็น 5 ประเภท จะมี แกงเนื้อไก่และแกงเนื้อเป็ด

▶ : แถวที่ 4

เป็นแถวที่วางอาหารชุบไข่ทอดและอาหารเสียบไม้ทอด, คีบูกนึ่ง, เต้าหู้, ปลานึ่ง, เนื้อหมูทอด, เนื้อวัวทอด

▶ : แถวที่ 5

เป็นแถวที่วางจานเปล่าไว้สองข้างซ้ายขวา และวางขนมแป้งปั้นและชุบเค็กข้าว และวางช้อนและตะเกียบไว้ตรงกลาง

▶ : ด้านหน้าของโต๊ะเช่นไหว้บูชาบรรพบุรุษ

เป็นแถวที่วางกระถางรูปไว้ข้างหน้าของโต๊ะเครื่องเช่นไหว้บรรพบุรุษเพื่อสามารถนำธูปมาจุด เรียกดวงวิญญาณและวางขวดเหล้าโซจูและถ้วยเปล่าไว้ด้านข้าง

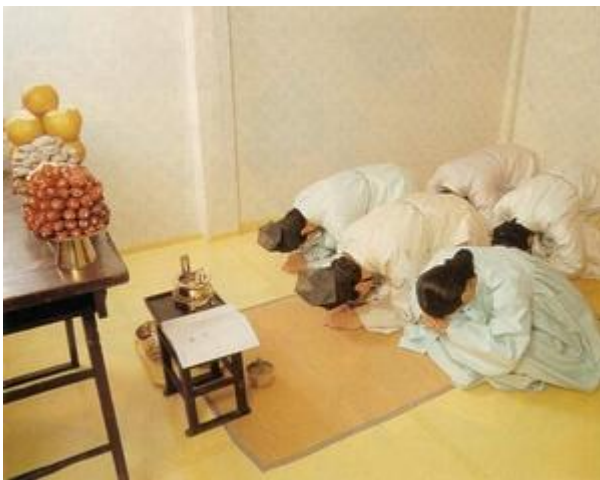
ขั้นตอนการเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่ยังหลงเหลือในปัจจุบัน

▷ สิ่งแรกที่ต้องทำคือ เปิดประตูใหญ่ทิ้งไว้แล้ว นำแผ่นป้ายที่ทำมาจากไม้ เขียนชื่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไป นำมาวางไว้ตรงกลางของ โต๊ะบูชา

▷ ขั้นตอนต่อไปคือการแสดงถึงความเคารพต่อดวงวิญญาณ ผู้ที่ทำพิธีเซ่นไหว้ จะต้องเป็นหัวหน้าครอบครัวเพศชายหรือลูกชายคนโตจะผู้อันเชิญดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ โดยการนั่งคุกเข่าแล้วจุดธูปหอม จากนั้นใช้มือทั้งสองข้างประคองรินเหล้าใส่ถ้วยแล้วนำธูปมาวนที่แก้วเหล้าสามครั้ง จากนั้นลุกขึ้นทำความเคารพสองครั้ง

▷ บรรพบุรุษจะรับรู้ได้จากกลิ่นธูปที่ลอยขึ้นไปบนท้องฟ้า

▷ หลังจากที่ทำหัวหน้าครอบครัวหรือลูกชายคนโตทำการอันเชิญดวงวิญญาณแล้ว สมาชิกคนที่เหลือก็จะต้องออกมาทำการคำนับหน้าหน้า โต๊ะเซ่นไหว้บรรพบุรุษสองครั้ง

▷ การวางอาหารนอกจะมีลำดับการวางแล้ว ยังมีการแบ่งหน้าที่การวางอีกด้วย เพศชายจะวาง เนื้อสัตว์ เนื้อปลา และอาหารประเภทแกง ส่วนเพศหญิงนั้นจะวาง อาหารประเภทเส้น อาหารทอด อาหารประเภทข้าว

▷ ต่อมาคือหัวหน้าครอบครัวจะต้องรินเหล้า หัวหน้าครอบครัวหรือลูกชายคนโตจะเป็นคนแรกจะต้องที่รินเหล้า หลังจากนั้นคุกเข่าลงหน้าโต๊ะเช่นไหว้ ฝ่ายคนจัดเตรียมเครื่องเช่นไหว้จะเป็นคนยกแก้วเหล้าขึ้นมา แล้วหัวหน้าครอบครัวจะต้องใช้มือขวาจับถ้วยเหล้าแล้วนำมาวนรอบวงวันที่รูปเป็นจำนวนสามครั้ง จากนั้นก็จะนำถ้วยเหล้านั้นวางในแถวที่ห้า ข้างซ้ายชื้อดวงวิญญาณและค่านับสองครั้ง

▷ หลังจากนั้นสมาชิกในบ้านทั้งหมดจะต้องนั่งคุกเข่าอยู่หน้าโต๊ะเครื่องเช่นไหว้ หัวหน้าครอบครัวจะแยกออกมานั่งด้านข้างเพื่ออ่านข้อความถึงเหตุผลของการเช่นไหว้บรรพบุรุษ พอฟังจบทุกคนต้องลุกขึ้นแล้วค่านับอีกสองครั้ง

▷ ลำดับที่สองที่จะรินเหล้าในสมัยก่อนจะเป็นภรรยา ถ้าภรรยาเกิดมีสถานการณ์บางอย่างที่ไม่พร้อมเช่นไหว้ บางครั้งอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงโดยให้ญาติที่สนิทเป็นผู้รินเหล้าแทนได้ ถ้าภรรยารินเหล้าจะต้องค่านับสี่ครั้ง

▷ ลำดับที่สามที่จะเป็นผู้รินเหล้าคือญาติสนิทหรือ ลูกหลานในครอบครัว

▷ หลังจากพิธีรินเหล้าจบลง ฝ่ายภรรยาหรือแม่บ้าน ผู้หญิงจะเป็นผู้เปิดฝาเครื่องเคียงและอาหารต่างๆ และจะนำช้อนและตะเกียบวางใส่ในภาชนะเปล่าโดยจะวาง โดยหันไปทางทิศตะวันออกและถ้าเป็นผู้ชายจะค้ำนับ สองครั้งถ้าเป็นผู้หญิงจะค้ำนับสี่ครั้ง

▷ ผู้เข้าร่วมพิธีทั้งหมดจะต้องออกไปยืนรออยู่ด้านนอกสักครู่ และปิดประตู เพื่อให้บรรพบุรุษได้รับประทานอาหาร

▷ หลังเวลาผ่านไปประมาณ 30 นาที ก็สามารถเข้ามายังในห้องพิธีได้ โดยจะต้องเดินเข้ามาตามลำดับอาวุโส

▷ หลังจากนั้นนำน้ำแกงและข้าวผสมลงในภาชนะวางเปล่าที่เตรียมไว้ และรินเหล้าอีกสามถ้วย วางไว้หน้าป้ายดวงวิญญาณ แล้วจากนั้นทุกคนที่อยู่ในห้องพิธีจะต้องคุกเข่า ก้มหัวลงกับพื้นเป็นเวลาสักครู่แล้วจึงสามารถลุกขึ้นได้

▷ ขั้นตอนสุดท้ายจะเป็นการแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษเป็นครั้งสุดท้ายโดยการคำนับสองครั้ง แล้วนำแผ่นข้อความที่อ่านในข้างต้นมาเผาไฟที่กระถางรูป ซึ่งถือเป็นการส่งดวงวิญญาณให้ไปสู่ภพภูมิที่ดี

▷ หลังจากนั้นหัวหน้าครอบครัวจะเป็นผู้ยกเครื่องเช่นไหว้ลงมา โดยจะยกจากแถวหลังสุดมา แถวหน้าสุดเป็นอันจบพิธีเช่นไหว้บรรพบุรุษ

▷ ผู้เข้าร่วมพิธีหรือสมาชิกในครอบครัวจะมารวมตัวกันที่โต๊ะอาหารและแบ่งอาหารกันรับประทาน และนำอาหารที่ผ่านการเช่นไหว้แล้วนำไปแจกแก่เพื่อนบ้านใกล้เคียง และจัดการเลี้ยงต้อนรับผู้ที่มาร่วมงานอีกด้วย

สรุปผลการวิจัย

การไหว้บรรพบุรุษนั้นเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ที่ได้เลี้ยงลูกหลานและให้การศึกษาอบรมเป็นอย่างดี เพื่อตอบแทนบุญคุณและระลึกถึงจึงจัดพิธีนี้ขึ้น และยังเป็นการเปิดโอกาสให้ได้รวมญาติที่อยู่ห่างไกลได้พบปะสังสรรค์กันสร้างความสนิทสนมกลมเกลียวกันในหมู่ญาติอีกด้วย นิยมทำกันที่บ้านใหญ่หรือ บ้านเก่าของ พ่อ แม่ เพราะเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในบ้าน

การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ นี้ เป็นความเชื่อของชาวจีนที่ถ่ายทอดมายังชาวเกาหลีผ่านทางลัทธิขงจื้อแสดงให้เห็นเกี่ยวกับ การทำบุญ วิญญาณบรรพบุรุษ เช่น การนำอาหารมาเช่น ไหว้ในวันครบรอบวันตาย เพราะชาวจีนเชื่อว่า เป็นการแสดงความกตัญญูของลูกหลาน และการรวบรวมเงินเพื่อมาจัดทำอาหารโดยมอบให้บ้านพี่คนโตรับผิดชอบ เพราะเชื่อว่า ทุกคนภายในครอบครัว ยังเป็นครอบครัวเดียวกัน จึงควรมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ถึงแม้ไม่มีผู้ใหญ่แล้ว ก็ยังคงมีพี่ที่สามารถปกครองน้อง ๆ ได้ นอกจากนี้ก็ได้ประกอบพิธีกรรมอื่น เพราะเชื่อว่าเป็นการสอนให้ลูกหลานรู้จักให้ความช่วยเหลือ ไปมาหาสู่ และทำให้มีโอกาสได้พบปะพูดคุย เยี่ยมเยียน ถามข่าวคราวกันและกัน ในช่วงของการครบรอบวันตายบรรพบุรุษ เป็นการปลุกฝังให้มีความสามัคคี กลมเกลียว เป็นครอบครัวเดียวกัน แม้ว่า ไม่มีพ่อแม่เป็นผู้ใหญ่ภายในครอบครัวแล้ว เช่น การมาร่วมกันประกอบพิธีกรรมที่บ้านพี่ชายคนโต หรือ พี่ที่รับผิดชอบดูแล เช่น ไหว้บรรพบุรุษ

หลังจากที่ข้าพเจ้าได้ศึกษาเรื่องพิธีเช่น ไหว้บรรพบุรุษแล้วนั้นพบว่า ไม่เพียงแต่ประเทศเกาหลีเท่านั้นที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีเช่นนี้ ยังมีอีกหลายประเทศที่มีการรำลึกถึงบรรพบุรุษอยู่ รวมถึงประเทศไทยด้วย เพราะประเทศในแถบเอเชียล้วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพลจากลัทธิขงจื้อซึ่งมีคำสอนเรื่องความกตัญญู รวมทั้งมนุษย์มีความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณอยู่เป็นทุนเดิม จึงทำให้ถึงแม้ว่าร่างกายจะตายไป แต่ก็ยังเชื่อว่ามีวิญญาณที่ยังคอยวนเวียนอยู่ในครอบครัว มีการทำสุสานให้อยู่ ปัดกวาดเช็ดดูแลสุสาน เสมือนที่อยู่อาศัยของมนุษย์ มีการนำอาหารไปไหว้ในวันสำคัญต่างๆ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้สามารถนำไปสู่การหาความรู้ใหม่ๆ เพิ่มเติมได้อีก ด้วยว่าบทความวิจัยเล่มนี้มีการจำกัดขอบเขตของการศึกษา จึงทำให้มีเนื้อหาเพียงเท่านั้น

บทสรุปและอภิปรายผล

จากเนื้อหาที่ได้กล่าวมาในข้างต้นถึงรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีการเช่นไหว้บรรพบุรุษของชาวเกาหลีจะพบได้ว่าชาวเกาหลีนั้นไม่ว่าจะยุคสมัยจะเปลี่ยนแปลงไปเพียงใด แต่ก็ยังคงยึดมั่นในประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติตั้งแต่พระราชานถึงประชาชนธรรมดา ไม่ใช่ปฏิบัติในประเทศเกาหลีเท่านั้น ประเทศญี่ปุ่น ประเทศเวียดนาม ไต้หวัน หรือแม้แต่คนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งล้วนแต่รับอิทธิพลมาจากลัทธิขงจื้อผนวกกับความเชื่อเรื่องภูตผี ดวงวิญญาณ ทำให้ประเพณีการเช่นไหว้บรรพบุรุษไม่เลือนหายไปจากมนุษย์

จากยุคที่เกาหลียังคงเป็นสังคมเกษตรกรรม โครงสร้างของครอบครัวของชาวเกาหลีมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย ในหนึ่งครอบครัวจะประกอบไปด้วยสมาชิกถึงสามสี่ชั่วอายุคน กล่าวคือจะมีทวดและปู่ย่า อาศัยอยู่ในครอบครัวพ่อแม่ และลูกด้วย ดังนั้นจึงมีการปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองอย่างเคร่งครัดและมีวัฒนธรรมครอบครัวที่สำคัญ คือความกตัญญู และการเคารพผู้อาวุโส ต่อมาเกาหลีเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมอุตสาหกรรม ทำให้โครงสร้างของชาวเกาหลีเปลี่ยนไปเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น หากแต่ก็ยังคงให้ความสำคัญกับความกตัญญู และการเคารพผู้อาวุโสดังเช่นในอดีต แม้ว่าความเคร่งครัดจะลดลง เนื่องจากกระแสสังคมที่เปลี่ยนไป แต่ชาวเกาหลีก็ยังไว้ซึ่งวัฒนธรรมการเช่นไหว้บรรพบุรุษที่ดั้งเดิมและปลูกจิตสำนึกต่อการใช้ชีวิตในสังคมอีกด้วย

ประเพณีต่างๆ ของครอบครัวชาวเกาหลีนั้นมีความสำคัญมากตามความเชื่อของลัทธิขงจื้อ ซึ่งพิธีกรรมและการปฏิบัติตามประเพณีนี้ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลและเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวอีกด้วยอีกทั้งการให้ความสำคัญกับประเพณีและพิธีกรรมของครอบครัวนี้ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับครอบครัวของชาวเกาหลีอีกด้วย

สังคมเกาหลีในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากขงจื้อและลัทธิคณทร่งเป็นอย่างมาก คนเกาหลีส่วนใหญ่ดำรงชีวิตตามแนวคิดของขงจื้ออย่างไม่รู้ตัว เนื่องจากแนวคิดของขงจื้อนั้นได้แทรกซึมอยู่ในสังคมเกาหลีอย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้เพราะชาวเกาหลีได้รับการปลูกฝังจากครอบครัวที่ได้ยึดถือประเพณีตามแบบวิถีของขงจื้อบวกกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่มีมาตั้งแต่อดีต จึงเป็นผลให้สังคมเกาหลีดำเนินไปอย่างมีระเบียบแบบแผน

ดังนั้นจากประเด็นที่ได้ศึกษาสามารถสรุปได้ว่าคนเกาหลียึดถือจารีตปฏิบัติประเพณีเช่นไหว้บรรพบุรุษมาเป็นเวลานาน เนื่องจากคนเกาหลีเชื่อว่าการทำเช่นนี้เป็นการแสดงความเคารพนับถือและเป็นการระลึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษ โดยคนเกาหลีจะปฏิบัติต่อบรรพบุรุษเหมือนกับตอนที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าสังคมเกาหลีจะมีเทศกาลต่างๆ ที่ทำให้ลูกหลานได้แสดงความเคารพบรรพบุรุษ รวมถึงเป็นการพบปะญาติพี่น้องกัน ก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คนเกาหลีเชื่อว่าหากเราประพฤติปฏิบัติกับบรรพบุรุษอย่างดี ด้วยความเคารพนับถือ บรรพบุรุษก็จะมอบสิ่งที่ดีให้กับลูกหลานในตระกูล ในปัจจุบันนี้คนเกาหลียังมีความเชื่อเรื่องพิธีเช่นไหว้บรรพบุรุษแต่อาจจะมีจำนวนลดน้อยลงบ้าง แต่ก็ไม่กระทบที่จะทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณีสูญหายไป การแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษ กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนเกาหลี ที่จะต้องยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันไปจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง

